

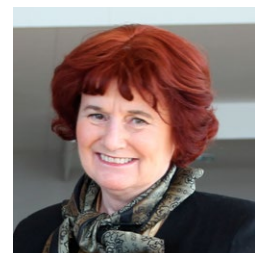
Fylkesmannen i
Telemark

Tilstandsrapport

2016

Reform og flyktninger satte preg på 2015

3	Innledning		
	BEREDSKAP		
4	Flyktningsituasjonen		
8	Barnekonvensjonen		
	KOMMUNENE		
9	Flommen i Telemark		
12	Beredskapen i kommunene		
	MILJØVERN		
14	Årsrapport fra miljøverndirektøren		
16	Klima		
18	Jomfruland nasjonalpark		
20	Rovdyrsituasjonen		
22	Hogstprosjekt Langøya		
26	Vannforvaltning		
28	Kommunale avløp		
30	Klagesaker plan og bygg		
	LANDBRUK		
32	Årsrapport fra landbruksdirektøren		
34	Lokalmat og reiseliv		
36	Areal og jordvern		
40	Klima og erosjon		
42	Klimavennlig treverk		
	KOMMUNENE		
44	Kommunereformen		
47	Kommuneøkonomi		
52	Skjønnsmidler		
53	Befolkning		
	UTDANNING OG VERGEMÅL		
54	Årsrapport fra utdanningsdirektøren		
56	Vergemål		
58	Elevers psykososiale miljø		
60	Lærere og kompetansekrav		
61	Svømmeopplæring		
62	Spesialundervisning		
64	Realfagskommunen Skien		
	SOSIAL OG HELSE		
66	Årsrapport fra fylkeslegen		
68	Talenter for framtida		
70	Førerkortsaker		
74	Bruk av vanedannende medisiner		
76	Tvang i helsevesenet		
78	Klagesaker og tilsyn		
80	Skolehelsetjenesten		
81	Skilsmisser		
82	Askespredning		
83	Omsorg og velferdsteknologi		
84	Kongelige besøk og utmerkelser		

Kari Nordheim-Larsen
Fylkesmann i Telemark

Kommunereformen gjorde 2015 til et travelt år. Arbeidet med å veilede kommunene gikk side om side med de faste oppgavene. Først og fremst har dette fylt dagene til prosessveiler, embetsledelsen og staben. Vi har besøkt kommunene flere ganger for å møte politisk miljø og innbyggere. Mange prosesser har pågått rundt i kommunene. Noen er fremdeles pågående, og andre har ikke kommet i mål. Vi avventer det endelige resultatet innen 1. juli.

Flyktningstrømmen ga nye oppgaver, både i UDI, hos oss og i kommunene. Fylkesmannen med sin beredskapserfaring ble anmodet om å bistå UDI og kommunene i den akutte fasen. Telemark mottok et stort antall flykninger i akuttfasen i forhold til befolkningen. Etter hvert som det ble klart at opphold i akuttmottak ville bli noe lengre enn først antatt, ble spørsmål og helse og andre viktige kommunale tjenester mer aktuelle. Her hadde vi fordel av våre faglige miljøer. Situasjonen for flykninger fra Syria og andre rammede i området er ikke over. Det gjelder også situasjonen for flykninger i nærområdene. Det er derfor usikker å spå om hvordan situasjonen vil bli i nær framtid.

Jomfruland Nasjonalpark kan snart bli et faktum, og er noe Fylkesmannen i Telemark har brukt betydelig ressurser på. Dette har vært et prosjekt til inspirasjon og glede. Samtidig var det mange spørsmål som måtte avklares i forhold til faglig avveininger og lokalbefolknings ønsker. Nasjonalparken er nå enstemmig vedtatt i Kragerø kommune og ligger i direktorat, og etter hvert departement, for avgjørelse.

Kontroll og tilsyn er alltid sentralt i arbeidet vårt. Hovedoppgaven er å bidra til gjennomføring av statlig politikk og å kontrollere at denne gjennomføres. Tilsyn og klagebehandling, nasjonale tilsyn, planlagte og situasjonsbestemte – samt kontroller, har stått sentralt i vårt arbeid.

Det er gjort mange interessante funn.

La meg nevne noen eksempler:

- › Telemark har gjort et byks på statistikken over andelen som gjennomfører videregående skole. Fra å ligge langt under landsgjennomsnittet i 2006 er Telemark nå godt plassert over landsgjennomsnittet. Fraværet i skolen og bruken av spesialundervisning er på vei ned.

- › Fylkesmannen mener at i all hovedsak har vi en god standard på helsetjenestene våre. Bekymringen er kapasiteten innen psykiatrien og pågående tilsynssaker som gjelder overbelegg i spesialisthelsetjenesten.
- › Førerkortsaker har stor oppmerksomhet blant innbyggerne som er berørt. Vi har sett en økning av antall saker til vurdering og også en økning av anbefalte inndragninger.
- › I 2016 har miljøvernavdelingen hatt en særlig oppmerksomhet på kontroll av kommunale avløpsanlegg. Situasjonen varierer, men det er kommuner som har kostnadskrevende tiltak foran seg for å bli fullt ut tilfredsstillende.
- › Telemark klarer ikke sin del av den nasjonale målsetting om økt matproduksjon. Et positivt utviklingstrekk er en økende investeringslyst i landbruket, arbeid med økt produksjon av storfekjøtt er i gang.
- › Klimautslipp er fremdeles en utfordring for Telemark. Bare Hordaland og Rogaland har større utslipp enn oss.

I årets tilstandsrapport kan dere finne mer om disse sakene og mange andre interessante funn for refleksjon - og tiltak. På noen saksområder er vi opptatt av å følge utviklingen løpende. Dette kan gjelde funn i vår kontroll- og tilsynsvirksomhet og emner som kommuneøkonomi og beredskap i kommune. Derfor blir noen emner gjengangere. Som før har vi tillatt oss å sammenlikne kommunene på visse områder i håp om at dette kan være til inspirasjon - og litt konkurranse.

Vår oppgave med å bidra til gjennomføring av statlig politikk og å kontrollere kommunene kan være et krevende utgangspunkt for et konstruktivt samarbeid. Vi ønsker å vise respekt for det arbeidet som gjøres i store og små kommuner. Selv med begrensede faglige og økonomiske ressurser gjøres det mye godt arbeid på et stort antall saksområder.

Jeg vil takke kommunene for et godt samarbeid og samtidig si at for oss er det en glede å møte dem i arbeid. Selvsagt også når det er tid for feiringer!

Fra flom til ny flom

Fredag 11. september var fylket i gang med å tørke opp etter første runde med flomhåndtering, da vi fikk det første varselet om økte ankomster av asylsøkere.

Uka etter ble første videomøte med UDI gjennomført. UDI mente da at de selv kunne håndtere situasjonen. Påfølgende uker kom etableringene av akuttmottak i fylket og det ble etablert ukentlig videomøte med UDI, samt fast rapportering til DSB for å håndtere situasjonen.

Samordning etableres

Torsdag 8. oktober ble det avklart i form av et brev fra DSB at tilstrømmingen av asylsøkere var å anse som en beredskaps-hendelse, og at omfanget av hendelsen var så stort at fylkesmannsembetenes samordningsrolle skulle iverksettes. Onsdag 21. oktober ble det gjennomført et innledende fysisk møte med Fylkesberedskapsrådet og kommunene der regionkontorene til UDI og IMDi deltok. Utover dette første møtet ble samordningen regionalt håndtert med løpende kontakt og faste ukentlige telefonmøter med Fylkesberedskapsrådet og kommunene.

Internt ble det etablert en koordineringsgruppe med representanter fra Samordnings- og beredskapsstaben, sosial- og helseavdelingen og utdannings- og vergemålsavdelingen, og representanter fra denne gruppa besøkte alle kommuneledelsene og akuttmottakene.

Kartlegging og analyser

Alle kommunene ble flere ganger i løpet av høsten bedt om å kartlegge mulige inn-

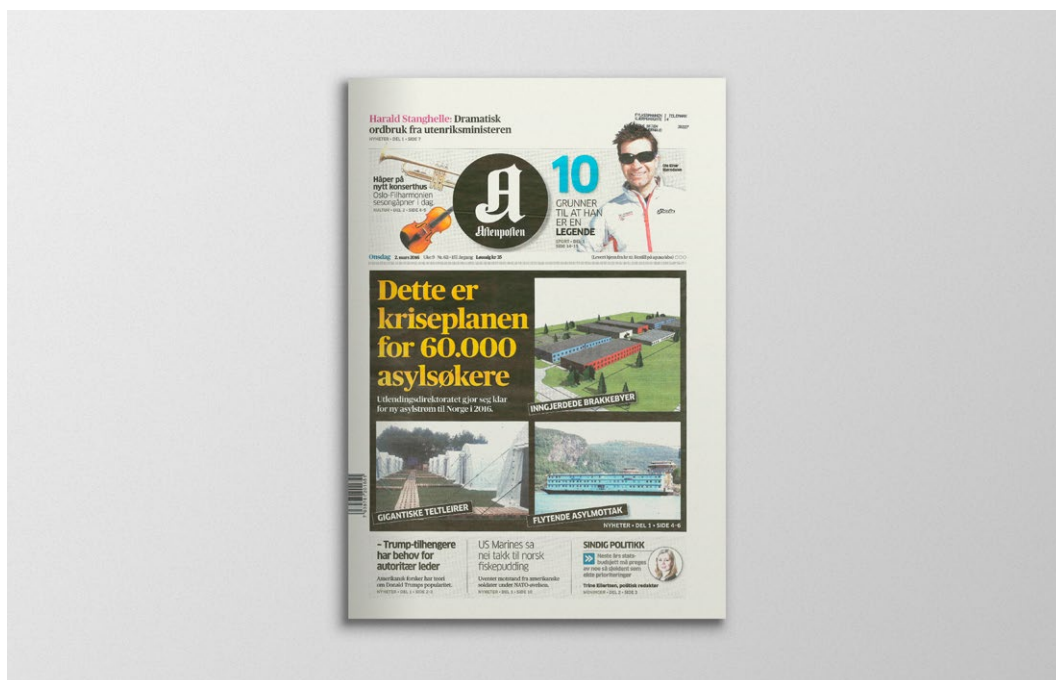
kvarteringssteder. Etter hvert ble det også snakk om å kartlegge mulighetene for store mottak på opptil 1000 personer, både i eksisterende bygg, i form av brakkeleirer og på skip, og alle kommunene ble utfordret på å gjennomføre scenarioanalyser.

Fylkesmannen var i denne prosessen tydelig på at for Telemarks del vurderte man at slike mottak kun var aktuelle å etablere i Grenland.

Akuttmottakene

Akuttmottak i Telemark		
Kragerø	Kragerø Sportell	120
Kviteseid	Morgedal hotell	184
	Vrådal ferieleiligheter	200
Notodden	Gran hotell Bolkesjø	154
	Notodden Hotell	90
Tinn	Skinnarbu Høyfjellshotell	300
SUM		1 048

Fire av kommunene i fylket, Kragerø, Kviteseid, Notodden og Tinn fikk store utfordringer ved at det ble etablert akuttmottak i disse kommunene. I tillegg ble også opsjonsplasser ved eksisterende mottak i Tinn, Nome, Skien og Porsgrunn utløst. Akuttmottakene (se faktaboks) ble etablert ved å ta i bruk en leirskole (Kragerø), ferieleiligheter (Vrådal) halvparten av rommene i et hotell i drift (Notodden) og

Kilde: Aftenposten

tre hotell som ikke var i drift (Morgedal, Gran og Skinnarbu). De fire største av disse mottakene var dermed plassert på steder som var godt egnet for kost og losji, men som innebar store utfordringer med små lokalsamfunn og lange avstander til kommunenes administrasjonssteder og det offentlige tjenestetilbudet inkludert beredskapsressurser (brann/helse/politi).

Den største utfordringen for akuttmottakskommunene var kort eller intet varsel før mottaksetablering og ulike signaler fra statlige myndigheter om hva slags tjenestetilbud kommunene hadde ansvaret for, med vekt på helse og skole, og finansieringen av dette.

Den økonomiske delen av rollen som akuttmottakskommuner ble godt ivaretatt ved at man i tillegg til de faste tilskuddssatsene for asylsøkerne som oppholdt seg i kommunene fikk tildelt til sammen drøyt 7 millioner i ekstraordinære skjønnstilskudd for 2015.

Kommune	Skjønnstilskudd (kr)
0807 Notodden	1 934 000
0815 Kragerø	1 289 000
0826 Tinn	1 934 000
0829 Kviteseid	1 934 000
SUM	7 091 000

Overgangen til snø i Telemark var stor for flyktingene.

Foto: Svein Straumsnes og Hild Jordkjend

Initiativ og frivillighet

Alle akuttmottakene hadde meget god hjelp fra uorganiserte frivillige og frivillige organisasjoner, og ledelse og driftsorganisasjon i mottakene «brettet opp ermene» og gjorde en formidabel innsats i en kaotisk situasjon hvor oppfølging og avklaring av rammebetingelser var i stor grad manglende. Den samme innsatsen la kommuneorganisasjonene for dagen. Denne evnen og viljen til improvisasjon, ekstraordinær innsats og ikke minst samarbeid på lokalt nivå var en grunnpremiss for å lykkes.

Kontaktperson

Jan W. Jensen Ruud

fmteijr@fylkesmannen.no

En helseutfordring

Flyktingenes helseutfordringer viste seg å være mulig å håndtere av det ordinære kommunale apparat, med bistand fra frivillige organisasjoner i den første fasen.

Fylkesmannen har en koordinerende og rådgivende rolle mellom kommuner og stat når alt fungerer som normalt. Gode beredskapsplaner bygger på prinsippet om at tjenestene som normalt utfører en tjeneste, skal også ha ansvar for å utføre tjenesten ved ekstraordinære hendelser.

Kartlegge behov

Så snart omfanget av flyktningsstrømmen avtegnet seg, ble det klart at det etablerte apparatet for flyktningsmottak ikke ville strekke til. Fylkesmannen begynte derfor å innhente informasjon om hvor mottak ble etablert, hvilke behov for helsetjenester det var på de enkelte mottak, hvilke rettigheter flyktingene har og hvilke plikter kommunene har. Statlige føringer ble formidlet til kommunene og kommunenes spørsmål ble samlet og besvart eller videre-sendt til riktig instans. Tiltak ble også koordinert med spesialisthelsetjenesten. Jevn og tett kommunikasjon oppover og nedover i systemet ble koordinert av beredskapsavdelingen.

Tuberkulose

Helseutfordringene viste seg å være mulig å håndtere av det ordinære kommunale apparat, med bistand fra frivillige organisasjoner. Kroppslig helse var forholdsvis god hos de fleste. Det ble funnet enkelte tilfeller av smittsomme sykdommer som tuberkulose og svineinfluensa. Tuberkuloseundersøkelse var det en del usikkerhet

om i de første ukene, da resultatene av undersøkelsene ikke kunne overføres elektronisk og flyktingene ble flyttet uten at nødvendige opplysninger alltid fulgte med. Mye ressurser i mottak, kommuner og hos fylkesmannen gikk med for å skaffe oversikt over dette. Skabb var forholdsvis mange smittet av. Enkelte av flyktingene hadde behov for oppfølging av kreft, diabetes og graviditet. Alt dette kunne håndteres av ordinære kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten uten behov for tilførsel av ressurser.

Psykiske lidelser

Det samme gjaldt psykiske lidelser, som i forhold til traumene mange av flyktingene har opplevd, har vært få i antall og lite dramatiske. Mestdelen ble håndtert av frivillige og kommunehelsetjenesten. Noen få hadde behov for hjelp i spesialisthelsetjenesten.

Erfaringene og spørsmålene fra den første strømmen av flyktinger har blitt samlet inn og brakt videre slik at retningslinjer har blitt oppdatert og samlet. Opplærings-tiltak er i gang rettet mot kommuner og spesialisthelsetjeneste slik at en eventuell ny flyktningsstrøm kan møtes av forberedte aktører på alle nivå.

Kontaktperson

Jan-Arne Hunnestad
fmtejah@fylkesmannen.no

Retten til å lære

Asylsøkere og flyktninger trenger og har rett på opplæring. Det kan bli kostbart for samfunnet å ignorere det.

En stor andel av asylsøkerne og flyktningene som kommer til Norge er barn, dvs. under 18 år. Rettighetene de har varierer med alder og om de har foreldrene med seg.

Enslige, mindreårige asylsøkere (EMA)

En enslig mindreårige asylsøker er under 18 år og uten foreldre eller andre med foreldreansvar i Norge. Disse har krav på å få oppnevnt en representant ved ankomst. Reglene om dette finnes i utlendingsloven. Representanten skal bistå den mindreårige i asylsaken og ellers ha de oppgaver som tilligger en verge etter andre lover.

Barnehage

Barn av asylsøkere har rett på barnehageplass når de er bosatt i en kommune. Det er først etter at det er fattet vedtak om oppholdstillatelse og barnet er varig bosatt i en kommune at asylsøkere regnes som bosatt i henhold til barnehageloven § 12a. Det innebærer at selv om familien har fått oppholdstillatelse, vil ikke barna ha rett til barnehageplass hvis de fortsatt oppholder seg på mottak og ikke har fått tilbud om varig bosetting. Mange kommuner sørger likevel for at barna får barnehageplass før de er bosatt.

Barn i asylmottak skal, fra de er to år og til grunnskolealder, ha et tilrettelagt tilbud på minimum tre timer per dag, mandag til fredag. Tilbudet kan gis gjennom egen barnebase på mottaket eller ved kjøp av barnehagetilbud eller lignende.

Skole

Etter opplæringslovens § 2-1 har barn som kommer til Norge rett til grunnskoleopplæring når det er sannsynlig at barnet skal være i landet i mer enn tre måneder. Barnet har rett uavhengig av hva slags mottak det bor i, om det bor i omsorgssenter eller er bosatt. Opplæringstilbudet skal være tilfredsstillende og gis så fort som mulig. Etter tre måneder inntreffer opplæringsplikten, og det er ikke lenger frivillig for barnet om det skal delta i opplæringen. Ungdom som har fullført norsk grunnskole eller tilsvarende har rett til videregående opplæring når de bosatt.

Voksne

Ungdom som er over opplæringspliktig alder, dvs. over 16 år, har rett til grunnskoleopplæring hvis de trenger det, oppl. kap. 4A. Retten er begrenset til å omfatte de fagene en trenger for å få vitnemål for fullført grunnskoleopplæring for voksne. For å ha denne retten er det en forutsetning at ungdommen har lovlig opphold.

Kontaktperson

Solrun Fleischer

fntesnf@fylkesmannen.no

Barn har rett til opplæring – og det skal skje raskt etter at de kommer til landet.

Foto: Scanpix

Stå på for barns rettigheter!

At barnekonvensjonen ikke bare skal være et papir i en skuff, er noe Fylkesmannen skal jobbe for.

Barnekonvensjonen trådte i kraft 2. september 1990. Norge ratifiserte konvensjonen i 1991 og den ble innarbeidet i norsk lovgivning gjennom menneskerettighetsloven i 2003. Det betyr at barnekonvensjonen ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

Alle verdens stater med unntak av USA og Sør-Sudan har tiltrådt barnekonvensjonen.

54 artikler

Barnekonvensjonen som består av 54 artikler bygger på at barn har et ukrenkelig menneskeverd og de samme menneskerettighetene som voksne. I tillegg til dette kommer andre rettigheter som har spesiell betydning for barn. FNs barnekomite har pekt på 4 artikler som de viktigste:

- › Art. 2 – Ikke-diskriminering
- › Art. 3 – Hensynet til barnets beste
- › Art. 6 – Rett til liv og utvikling
- › Art. 12 – Rett til å bli hørt

I praksis betyr dette at stat og kommune har plikt til å vurdere barnets/barnas interesser i alle saker som både direkte og indirekte berører dem.

I Telemark

Fylkesmannen i Telemark har over tid hatt fokus på innholdet i barnekonvensjonen, men ønsker i enda større grad å ha dette på dagsorden, både på embetet og ute i kommunene.

Fylkesmannen i Telemark skal jobbe bevisst med barnekonvensjonen i saksbehandlingen.

Vi vil at

- › embetet og kommunene skal gjøre seg bruke barnekonvensjonen i sin saksbehandling.
- › embetet og kommunene skal utvikle det tverrfaglige og tverretatlige arbeidet for barn og unge.
- › barnekonvensjonen blir brukt i arbeidet med å planlegge og kvalitetssikre tjenestene for å bedre oppvekstvilkår for barn og unge.

Kontaktperson

Elin Gulliksen Lunden
fmteegl@fylkesmannen.no

Da Petra og lillesøstera kom på besøk

Sjeldent har Telemark fått vasket seg grundigere enn under flommene i august og september. Det satte beredskapen vår på prøve.

Uka etter skolestart, onsdag 26. august kom det første flomvarselet fra NVE, sammen med et OBS-varsel fra Meteorologisk Institutt (MET). Da hadde NVE 3 uker tidligere kommet med en situasjonsrapport som meldte om fortsatt mye snø og stor vannføring i fjellet, noe som blant annet var forårsaket av de store snømengdene vi fikk gjennom vinteren. Da varslene kom hadde allerede Tinn hatt store nedbørmengder de foregående dagene og en del å stri med.

I tillegg til den rutinemessige varslingen av kommunene gjennomførte Fylkesmannen en intern orientering og tok en utsjekk på den enkeltes status når det gjaldt å beherske krisestøtteverktøyet CIM. På et eller annet vis ante vi kanskje at det var noe på gang?

Lille-Petra

Etter ei rolig helg kom mandag 31/8 med nytt OBS-varsel og flomvarsel, og på tirsdagen ble flomvarselet hevet til oransje nivå, samt at vi fikk et varsel om mulig ekstremvær. På ettermiddagen ble Fylkesberedskapsrådet informert, samt at vi kalte inn til et internt møte før arbeidsdagens slutt. Vi sendte også den første situasjonsrapporten til DSB.

Onsdagen fortsatte med dårlig vær og flom, og i Hjartdal sviktet i tillegg mobildekningen på ettermiddagen og kvelden. Fylkesmannen ba på ettermiddagen om

situasjonsrapportering fra kommunene. Noe seinere på ettermiddagen ba DSB om situasjonsrapportering innen kl 22.00, og vi anmodet Fylkesberedskapsrådet om innspill til denne.

På torsdagen var DSB kommet i «siget», og anmodet om situasjonsrapportering innen kl 1400, 2200 og 0800 neste dag. Fylkesmannen gjennomførte et internt statusmøte kl 1200 og deretter telefonmøte med Fylkesberedskapsrådet kl 1230 og kommunene kl 1300. Utover dagen/natta bedret været seg. DSB fikk sine 3 situasjonsrapporter, og ved lunsjtider på fredagen avsluttet de situasjonsrapporteringen, slik at vi etter hvert kunne ta helg.

Ei lita pause

Den påfølgende uken ble brukt til å «Tørke opp» og komme i orden. På fredagen skjedde det to ting: Fylkesmannen inviterte Fylkesberedskapsrådet og kommunene til evaluering etter foregående ukes uvær/flom, og DSB kalte inn til møte og ba om situasjonsrapportering ifm økte flyktningankomster (se egen sak).

Store-Petra

Denne helga ble ikke like rolig som den før Lille-Petra. På lørdagen kom OBS-varsel fra MET, og på søndagen kom flomvarsel på gult nivå fra NVE og oppdatert OBS-varsel. Disse ble sendt til kommunene. Mandagen startet med situasjonsrapportering til DSB

Tinn - Veien fra Aust-
bygde mot krysset
ved Mæl. Foto: Bjørn
Kristoffer Dolva

Skien - Hjellen med
Strøm restuarant.
Foto: Birte Aas

Skien - En benk
i vannet - Skotfoss.

Foto: Gunn-Marit Aasen

på formiddagen. På ettermiddagen kom det rapporter om hendelser i kommunene, og flomvarselet ble oppgradert til oransje nivå. Omtrent samtidig ble fylkesmanns-embetene kalt inn til telefonmøte med UDI neste dag kl 1300, og ikke lenge etter sendte MET ut ekstremværvarelsel. I løpet av tirsdagen satte flere kommuner krisestab og gjennomførte møter i kriseledelsen. Klokka 1300 kalte Fylkesmannen inn kommunene og Fylkesberedskapsrådet til telefonmøter, henholdsvis 1400 og 1430. Klokka 1847 fikk vi varsel om ekstremværet PETRA. Da varselet ble sendt ut ble det også varslet om nye telefonmøter neste morgen, samt at hele Krisestaben ble kalt inn til møte før telefonmøtene.

På ettermiddagen på onsdagen ble flomvarselet oppgradert til rødt for flere av kommunene, og ekstremværet gikk over i fase B. På ettermiddagen var DSB igjen kommet i «siget» og ba om situasjonsrapportering neste dag kl 1230 og 2000, samt fredagen kl 1230.

Torsdagen startet med telefonmøtene. Flomutfordringen begynte nå å konsentrere seg om de nedre delene av Telemarksvassdraget, og seint på kvelden meldte Tinn at de gikk over i normal drift. I Skien var 50-årsflommen passert med god margin, og prognosene utover kvelden lå an til å gi oss en 100-årsflom i løpet av helga. Heldigvis snudde dette, og kl 1500 kunne vi melde til Fylkesberedskapsrådet, kommunene og media at flomtoppen var nådd i Skiensvassdraget, og at E-134 som hadde vært stengt i flere dager pga vannføringen ved Landsverk bru rett før Sauland, ville gjenåpne i løpet av dagen. Samordningen av krisehåndteringen ble avsluttet, og Fylkesmannen sendte en siste situasjonsrapport til DSB på lørdagen.

For mer informasjon om krisehåndteringen og erfaringene som ble høstet, ikke minst forslagene til tiltak for å stå bedre rustet neste gang, se egen evalueringsrapport.

Kontaktperson

Jan W. Jensen Ruud

fmteijr@fylkesmannen.no

Kommunenes egen selvangivelse

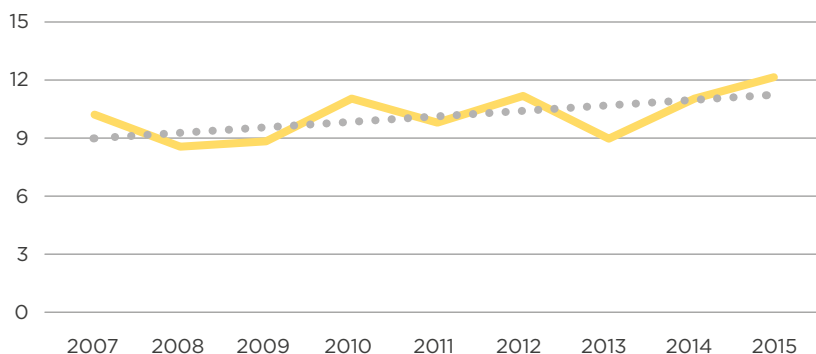
Beredskapstrappa gir et grovt bilde av status for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i kommunene.

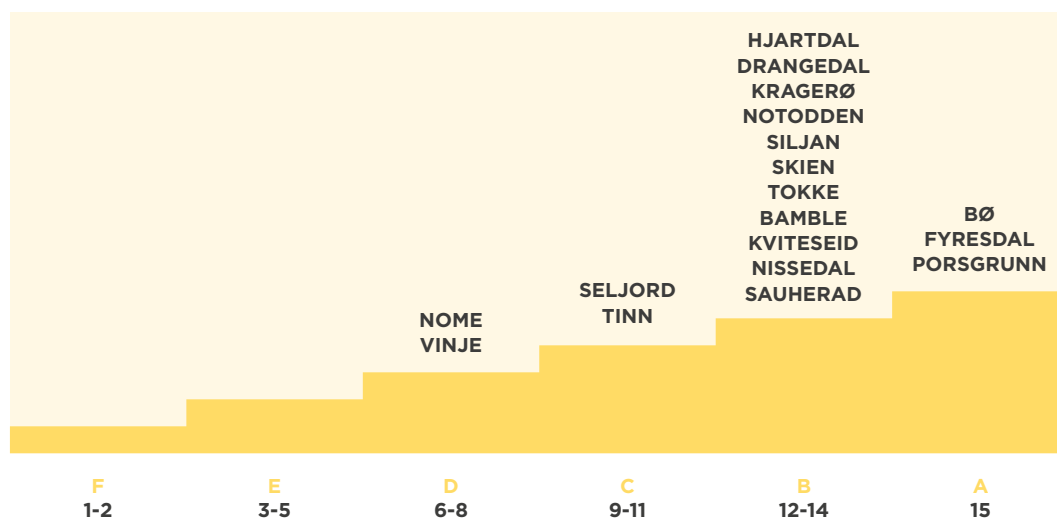
Den er et resultat av kommunenes egne svar i den årlige «Selvangivelsen» på 15 spørsmål om status for og aktivitet på beredskapsområdet gjennom året. Kommunene svarer ja eller nei på hvert av spørsmålene, og får ett poeng for hvert ja. Summen av poeng avgjør plasseringen på trappa.

Årets beredskapstrapp er den beste så langt, og første gangen hvor snittet er over 12 poeng av de totalt 15 oppnåelige. Den heltrukne linja i illustrasjonen nedenfor viser snittresultatene for alle de 18 kommunene gjennom de 9 årene vi har hatt trappa.

Trendlinja (den stiplede) viser også at det jevnt over arbeides stadig bedre med samfunnssikkerhet og beredskap i kommunene. Samtidig er det en klar målsetting at alle kommunene skal opp på øverste trinn. Dette, kombinert med at beredskapsarbeidet ikke er en engangsaktivitet, men krever jevn og bevisst jobbing, gjør at det fortsatt vil kreves en økt innsats de kommende årene.

Snittresultat for alle kommunene 2007-2015

Beredskapstrappa 2016

Nei, har vi en plan for krisekommunikasjon?

Det er sjelden bra nok å være etterpåklok. Forberedelser i fredstid skal sikre at vi er rede når hendelsene kommer.

70 prosent av en hendelse er informasjon. Alle hendelser skjer i en kommune. Nesten alltid sier man i ettertid: vi synes kanskje informasjonen burde ha vært bedre.

Hodet kaldt

Tinn kommune har hatt 10 helt forskjellige hendelser i 2015 som har satt kommunen i beredskap. Det har medført at kommunen ikke bare har fornyet og forbedret beredskapsplanen sin, men også jobbet fram en kommunikasjonsplan. Under visjonen «Hold hodet kaldt og hjertet varmt» ønsker Tinn å bli en foregangskommune i god kommunikasjon. Kommunen skal gi åpen og riktig informasjon til rett tid, og ha gjennomgående god dialog med befolkningen. Planen ikke legges i en skuff, men er være et levende - og ikke minst kjent verktøy, sammen med tiltakskort og jevne øvelser. Tiltakskort er en enkel opplisting av umiddelbare gjøremål for hver avdeling under ulike former for hendelser.

At det er stritt å ha et godt, fungerende apparat i en liten kommune, er noe som er gitt ekstra oppmerksomhet.

Nettverk

Denne våren er begge beredskapsplanene klare. Underveis er det gitt veiledning og kursing fra mange hold, også fra Fylkesmannens stab. I april presenterte kommunen planene for Fylkesmennenes kommunikasjonsforum, og er nå også representert i informasjonsnettverket under Fylkesberedskapsrådet. Dette nettverket har som sitt mål å strekke hjelpende hender dit det måtte trengs når uhellet er ute.

Kontaktperson

Anne Spånem

fmteasp@fylkesmannen.no

Årsrapport frå miljøverndirektøren

Det er gjennom arealplanlegginga vi på best mogleg måte sikrar miljøinteressene for framtida. Ei av dei prioriterte oppgåvene for Fylkesmannen på miljøområdet er å gi uttale til ulike planar. Arealplanlegginga her er krevjande med mange kryssande interesser. Planlegging av bustader i høve til transportårer, omsyn til naturmangfald og strandlinje langs sjøen, er krevjande problemstillingar som må løysast

Alle kommunane i Grenland har dette året rullert sine kommuneplanar.

Frå Fylkesmannens side er vi nøgd med at vi, trass mange konfliktpunkter i innleiande fase, kom fram til semje i dei fleste av desse planane. Berre i eit tilfelle førte ikkje mekling fram, slik at vi måtte sende planen vidare til departementet for endeleg avgjerd. Det er grunn til å gje honnør til kommunane for godt arbeid og profesjonell fagleg tilnærming til konfliktpunkta.

Å bidra til effektive planprosessar er eit viktig element i Fylkesmannens embetsoppdrag. Erfaringane frå kommuneplanarbeidet i Grenland syner at det er mogeleg å få meir effektive prosessar når regionale

aktørar kjem tidlegare inn. Ofte blir tida mellom oppstartsvarsel og offentlig etter-syn lang. Det er fyrst når nye arealformål blir vist på kartet, at det er mogleg for dei regionale aktørane å gi gode konkrete tilbakemeldingar. I konfliktfylte saker oppmodar vi difor om dialog undervegs i arbeidet med planen.

Gjennom plan- og bygningslova har kommunane fått ei særleg rolle som planmynde. Det inneber eit sjølvstendig ansvar for å utgreie og gjere disposisjonar som balanserer omsyna til utbygging kontra vern. Skal vi nå regjeringas mål om meir effektive planprosessar, må kommunane bli flinkare til å ta det fulle ansvaret denne rolla inneber. Med kunnskapsbaserte og reelle avvegingar mellom utbygging og vern kan Fylkesmannen på sin side lettare kan ta stilling om det er det lokale sjølvstyret eller dei nasjonale interessene som skal få størst vekt.

Klimaendringane er av dei største utfordringane vi står overfor. Fylkesmannens viktigaste verkemiddel i dette arbeidet er faglege innspel til arealplanlegginga i kommunane. Mange kommunar fekk i 2015

Fra Skotfoss.

Foto: Tore Monstad Halvorsen

Fra Notodden.

Foto: Notodden kommune

kjenne på effektane av eit villare, våtare og varmare. Flaumen i september utfordra vår kriseberedskap og viste tydeleg at vi må legge klimaendringane som ein ny og avgjerande premiss til grunn for vår arealplanlegging. Fylkesmannen har i 2015 både gitt motsegner til planar der slike interesser ikkje var godt nok teke vare, men vi har også forsterka vår rettleiing overfor kommunane gjennom å arrangere fagseminar med klima som gjennomgåande tema.

Dei kommunale avløpsanlegga har vore gjenstand for tilsyn også i 2015. Det har vist seg at mange ikkje er i stand til å oppfylle sine utsleppsløyver i periodane med mykje og intens nedbør. Tiltak for å rette opp i dette er ofte svært kostnadskrevjande, og det er derfor viktig at kommunane snarast tek dette inn i sine langtidsbudsjett. Med utgangspunkt i nasjonale prioriteringar og svært kostnadskrevjande utbetringstiltak vil Fylkesmannen legge stor vekt på å følgje opp kommunane på dette området.

Hans Bakke
Miljøverndirektør

Telemark er ingen klimahelt

Av alle Norges fylker ligger Telemark på 3. plass i utslippsmengde. Bare Hordaland og Rogaland er verre.

Klimaendringer er en av de største utfordringene vi i dag står ovenfor, og utslippene må raskt ned om vi skal klare å begrense problemene.

I 2014 ble det sluppet ut til sammen 53,2 millioner tonn CO₂-ekvivalenter fra norsk territorium. Dette er en nedgang på 0,8 % sammenlignet med utslippene i 2013, men en økning på 2,4 % fra 1990. Av alle Norges fylker ligger Telemark på 3. plass i utslippsmengde, kun «slått» av Hordaland og Rogaland. I vårt fylke ble det sluppet ut 3,3 millioner tonn CO₂-ekvivalenter til luft i både 2009, 2011 og 2013. Vi har dermed ikke sett noen nedgang i det totale utslippet til luft i Telemark de siste 7 årene, dessverre.

Hovedtyngden av utslippene i Telemark kommer fra industrien. 45 % av utslippene stammer fra prosessutslipp i industrien og 36 % fra stasjonær forbrenning i industrien. Det vil si totalt 81 % av utslippene i Telemark! På tredje plass kommer utslipp fra lette kjøretøy i trafikken.

En felles utfordring

For å hindre de største problemene må vi i årene som kommer forberede oss på en langsiktig omstilling til et lavutslipps-samfunn. Mindre utslipp gir mindre klimaendringer og mindre behov for tilpasning! Men vi må også tilpasse oss effekten av de klimaendringene som allerede har startet å skje. Dette krever at vi tar i bruk sterkere virkemidler enn vi har gjort til nå, og at vi sikrer effektiv ressursutnyttelse i areal- og samfunnsutviklingen. Vi må planlegge riktig, slik at vi hindrer utbygging i områder med risiko for flom-, skred- og rasfare.

Temperaturen stiger

Gjennomsnittstemperaturen i Norge har økt med over én grad siden 1900 og vi har fått mer nedbør enn tidligere. I 2014 var temperaturen 2,2 °C over normalen, som er det høyeste siden målingene startet. Timesnedbøren, det vil si den mengden nedbør som kommer over et kort tidsintervall, har økt mye mer enn gjennomsnittsnedbøren på Sør- og Østlandet. Det er ofte denne korttidsnedbøren som skaper problemer, og vi må forvente større og flere flommer som følge av dette.

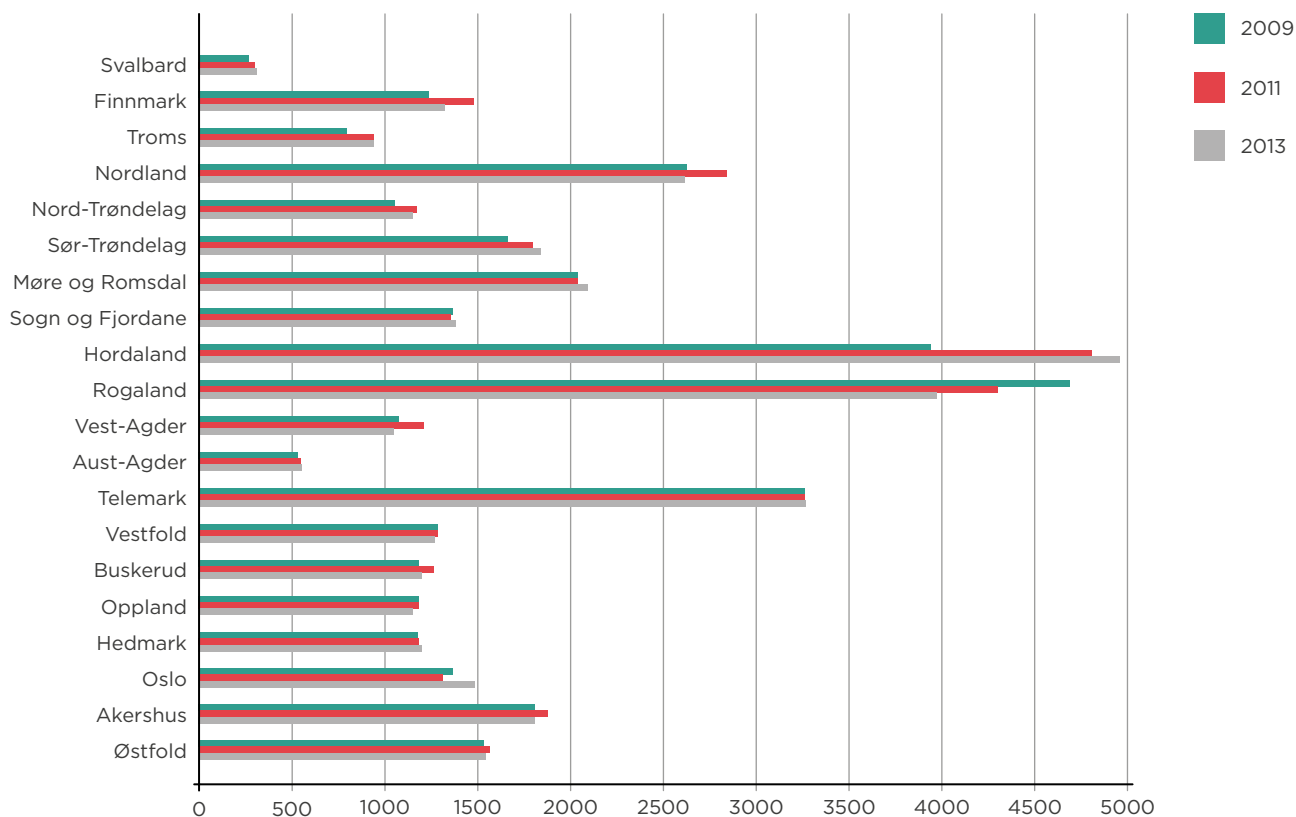
Vær forberedt på:

- › Høyere temperaturer
- › Mer nedbør, særlig på vinteren
- › Mer/oftere intens nedbør
- › Mer overvannsproblemer og mer regnflom
- › Oftere flom, og større flommer
- › Økt fare for tørke sommerstid
- › Liten endring i sommernedbør, men økt fordamping
- › Mer konsentrert nedbør
- › Kortere snøsesong
- › Større fare for flomskred/jordskred
- › Større fare for sørpeskred
- › Økt fare for lyng- og skogbrann i området
- › Økt havnivå/stormflonivå (0,3 - 0,4 m økning)

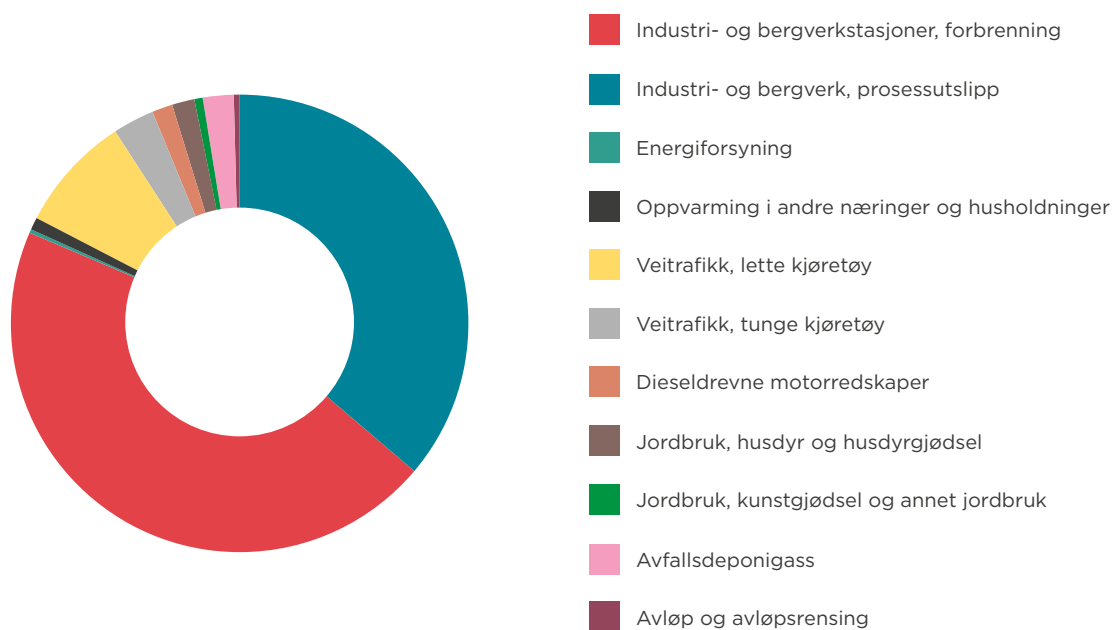
Statistikk på klimagassutslipp til luft finnes på www.ssb.no/statistikkbanken

Kontaktperson

Hans Bakke
fmtehba@fylkesmannen.no

Klimagasser etter tid og region (1000 tonn CO²-ekvivalenter)

(Kilde: SSB)

Klimagassutslipp i Telemark fordelt på kilde

Telemarks nye nasjonalpark

Strandtorn på
Jomfruland.
Foto: Øystein Paulsen

Et stort område på kysten av Kragerø kan bli nasjonalpark i 2016.

Etter en god prosess lokalt og enstemmig positivt vedtak i Kragerø kommunestyre, er det nå opp til Regjeringen om Jomfruland nasjonalpark skal etableres.

Jomfruland nasjonalpark vil strekkes seg fra grensen til Bamble i nord til grensen til Risør i sør. Ut mot havet går vernegrensen på ca. 60 meters dyp. På innsiden går vernegrensen inn mot de større øyene i skjærgården og inn mot fastlandet. Samlet areal er ca. 125 kvadratkilometer, mest sjø og sjøbunn. Stangnes på fastlandet er med i nasjonalparken, men ellers består landarealet på 2,6 kvadratkilometer av øyer og holmer. Noe over halvparten av landarealet er privat eid, for en stor del sikret som friluftslivs- eller naturverneområder fra før. En større del av Jomfruland og en del av Stråholmen kommer ikke med i nasjonalparken, men vil bli omgitt av den.

Nasjonalparken vil sikre kystnaturen, landskapet og kulturarven. Samtidig kan områdene brukes til fiske, landbruk, friluftsliv og opplevelser. Parken vil gi oss mer kunn-

skap, stolthet og større attraksjonskraft. Den vil dessuten bidra positivt til forvaltningen av områdene i framtida.

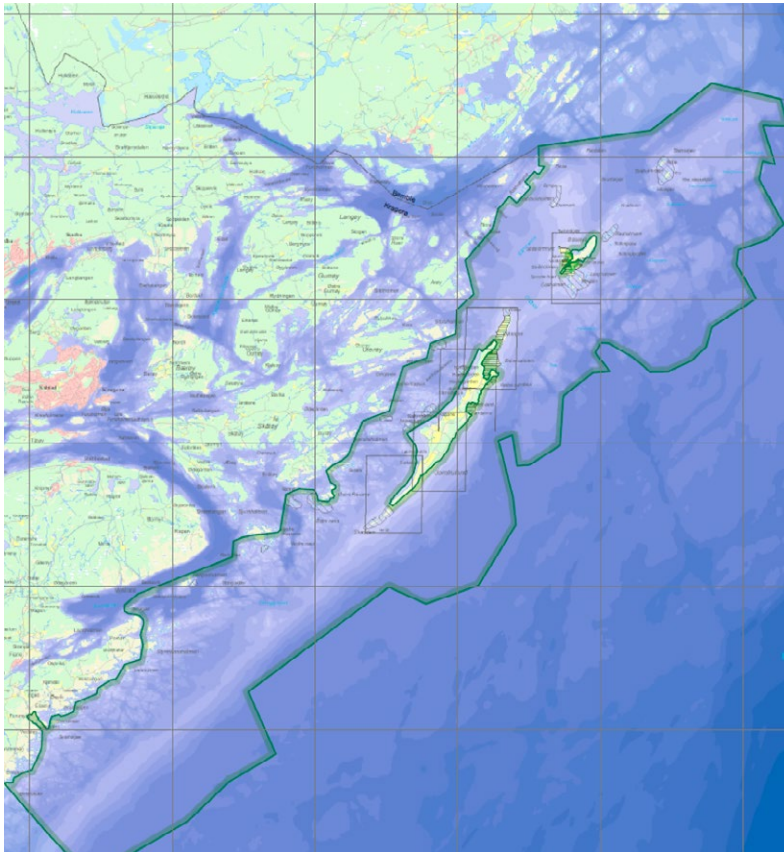
Mange lar seg fascinere av de vakre landskapene og den mangfoldige naturen i nasjonalparkområdet.

De fleste av oss opplever landskapet og naturen fra båt eller på land, men hvis en kan utforske sjøbunnen, hva er det å finne der? Norsk Institutt for vannforskning viser oss det i et filmopptak fra påsken 2014.

Kontaktperson

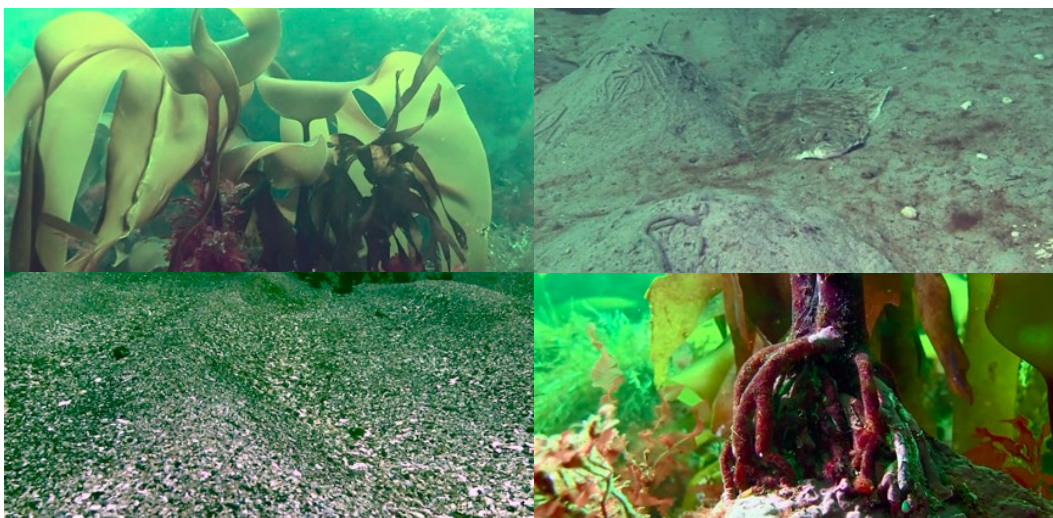
Morten Johannesen

fntemjo@fylkesmannen.no

Her vil parken komme
hvis den blir vedtatt.

- Ytre og indre avgrensning nasjonalpark
- Landsskapsvernområder

Hvis en dykker ned
til ca. 25 meter utenfor
Jomfruland og svømmer
langs bunnen innover
mot land, møter en
dette på turen.

Stadig færre sauer blir tatt

Fylkesmannen i Telemark mottok i fjor 63 søknader om erstatning for tap av sau til fredet rovvilt i beitesesongen.

Dette er en nedgang for andre år på rad.

I 2013 ble det mottatt og behandlet 115 søknader, i 2014 77 søknader. I 2015 oppga søkerne et tap på 270 sauer og 1219 lam, som representerer en prosentvis nedgang på henholdsvis 6,6 % og 11,6 % i forhold til 2014. Av dette oppga søkerne at fredet rovvilt hadde drept 201 sauer og 1098 lam, eller henholdsvis 74,4 % av sauene og 90 % av lammene. Den prosentvise nedgangen for tap til fredet rovvilt fra 2014 til 2015 er på henholdsvis 14,5 % og 8 %. Søkerne oppga tap til gaupe, ulv, jerv og kongeørn i 2015. Gaupe figurerer som tidligere som den største skadegjøreren med 65 % av tapet, mens 25 % oppgis å være tatt av ulv og resterende andel er oppgitt som tap til kongeørn.

Dokumenterte rovviltskader

Det er statens naturoppsyn (SNO) som utfører skadedokumentasjoner på husdyr som mistenkes å være skadet eller drept av fredet rovvilt. Det er dyreeier som selv må sørge for å tilkalle SNO når dyr blir påvist skadet eller drept. Dokumentasjonsgrunnlaget har avgjørende betydning for behandlingen av erstatningssøknadene og utfallet med hensyn til antall dyr som blir erstattet.

I 2015 gikk dokumenterte tap til gaupe betydelig ned i forhold til årene før, se egen figur. Samtidig gikk dokumenterte

tap til ulv opp fra null i 2014 til 23 i 2015. Det var også mange dokumenterte tilfeller av ulveskade i Telemark i 2013. Ulv som skadegjørere i 2015 var ikke overraskende siden det ble felt tre ulver i Telemark, først en i Siljan (februar) og deretter to i Fyresdal (oktober 2015 og januar 2016). Når det gjelder dokumentert tap til kongeørn ligger dette på et lavt nivå i Telemark. Det er imidlertid vanskelig å få dokumentert tap forårsaket av kongeørn. Kategorien «fredet rovvilt» utgjør en sekkepost der skadegjørere ikke er sikkert bestemt, men der SNO har vurdert at det er en av de fem aktuelle artene som er årsaken.

Erstatninger 2015

Fylkesmannen behandler søknadene etter forskrift om erstatning når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt (vedtatt av Miljødirektoratet i 2014). Behandlingen foregår i november og desember slik at erstatningene er utbetalt innen jul. Dokumenterte tap erstattes uavkortet etter forskriftens § 6. Ved tap utover dette i den enkelte besetning må det gjøres en sannsynlighetsvurdering etter visse kriterier i henhold til § 7 (rovvilttap sannsynliggjort ved oppfyllelse av faste kriterier). Alle fire kriterier må være oppfylt for å kunne yte erstatning etter denne paragrafen. I Telemark er det få besetninger eller beiteområder som oppfyller alle disse kriteriene. Bl.a. stilles det krav om at det skal ha vært regelmessige skader i beiteområdet

Antallet sauer som blir tatt av rovdyr har gått ned for andre året på rad.

Foto: Anne Aasdalen

i løpet av beitesesongen. Det vanligste er at skader helst oppstår en gang i løpet av beitesesongen, eller høyst to ganger. En regelmessighet innebærer at det må ha skjedd flere ganger enn dette. Det er også andre grunner enn fredet rovvilt som forårsaker tap, derfor er en vurdering av dette også en naturlig del av behandlingen. Tap kan f.eks. ha oppstått som følge av ulykke, sykdom, hund og rev.

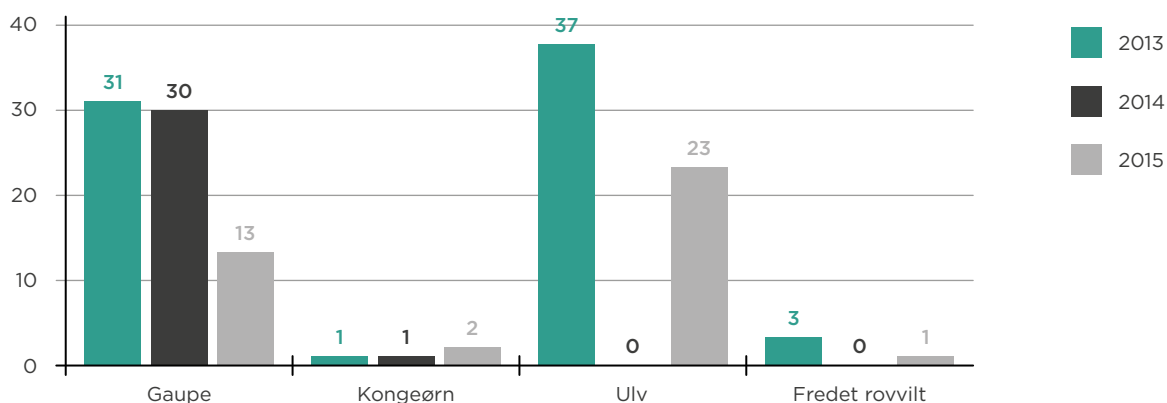
Etter vilkårene i forskriften vil de fleste søknadene i Telemark behandles etter § 8 i forskriften (rovvilttap sannsynliggjort ved øvrige omstendigheter). For å få innvilget erstatning må det foreligge en sannsynlighetsovervekt for at tapet skyldes fredet

rovvilt. Det ligger i dette at erstatningen må avgjøres ved bruk av skjønn i tillegg til det som foreligger av fakta omkring dokumenterte tap, tapshistorikk og rovviltforekomst. Ved behandling etter denne paragrafen blir det trukket for et normalt tap, som i 2015 var på 1,5 % for sau og 3,5 % for lam. Fylkesmannen fant å kunne innvilge erstatning til 59 av 63 søkere i 2015. De fleste erstattede dyr er erstattet som gaupedrept. Samlet erstatningssum i 2015 var kr 1 625.115,-.

Kontaktperson

Odd Frydenlund Sleen
fmteofs@fylkesmannen.no

Skader på sau

Langøya er tidenes dugnadsøy!

I et unikt samarbeid mellom Bamble kommune, Fylkesmannen og lokale krefter, blir landskapet på Langøya åpnet opp. Deltakelse i skjøtsel av naturverdier gir identitet, eierfølelse og læring.

Langøya ligger «vegg i vegg» med Langesund, og har stor betydning for befolkningen i området. I sin tid ble øya testamentert til Langesunds befolkning. Nesten hele øya er fredet som landskapsvernområde etter naturmangfoldloven. Det opprinnelig åpne kulturlandskapet har de siste tiårene grodd mer og mer igjen med skog. Dette truer både friluftsjansene og de unike naturverdiene. Det er derfor satt i gang restaurering med bl.a. beitende kuer om sommeren som holder gras og lauvtrær i sjakk. Nå skjer det også omfattende endringer med de store arealene med tett småskog av furu – og det på en måte som gir mange gode effekter.

Rydding av småskog

Siden høsten 2014 er arbeid med rydding av småskog og kratt blitt organisert gjennom et unikt samarbeid som mangler sidestykke i forvaltning av verneområder i Telemark og kanskje også nasjonalt. Her deltar Bamble kommune som grunneier og koordinator, Fylkesmannen som forvaltningsmyndighet og premissgiver for arbeidet som skal gjøres ute i terrenget, Langøya Hovedgård som ansvarlig for undervisningsopplegg og veiledning i felt, og ikke minst en lang rekke grupper av frivillige og skoleklasser som utfører det meste av det praktiske arbeidet. Arbeidene er finansiert av Fylkesmannen, Sparebankstiftelsen og Bamble kommune.

Skoleelever fra
Bamble i aksjon.
Foto: Vigdis Saga
Kjørholt, Langøya
Hovedgård

Langesund
ungdomsskole er
klare for innsats.
Foto: Anette Guldager,
Bamble kommune

Resultatene for arbeidene som er gjort i 2014 og 2015 er overveldende:

- › Ca 700 personer involvert, fordelt på 18 grupper
- › 50 dekar med ungfuru er blitt ryddet
- › Levesteder for trua arter er blitt istandsatt
- › Landskapet er blitt mer attraktivt og åpent
- › Alle deltakere har gjennom praktisk arbeid lært om kulturlandskap og natur, og har med egne øyne sett landskapet åpne seg – og på kjøpet fått eierfølelse og identitet knyttet til stedet og resultatene som oppnås

Stor overføringsverdi

Det er ingen tvil om at denne måte å organisere arbeidet på, med stor grad av lokal medvirkning, har skapt en rekke positive effekter som ikke kan oppnås med tradisjonelt tjenestekjøp eller utførelse med ansatte i egen organisasjon. Kostnadene er også betydelig lavere enn ved tradisjonelt tjenestekjøp. Dette kan ha overføringsverdi til forvaltning og drift av også andre områder og prosjekter. Vi mener at suksesskriterier i Langøya-prosjektet bl.a. har vært:

- › God rolleforståelse blant alle aktører fra starten
- › Pedagogisk kompetanse og faglig engasjement hos dem som veileder i felt
- › Et «lokalt område» som er egnet til engasjement hos alle deltakere
- › Enkle praktiske oppgaver som skal utføres
- › Kommunen som engasjert bindeledd mot skole og frivillige grupper, og organisator av det praktiske

Kontaktperson

Trond-Eirik Silsand
fmtetsi@fylkesmannen.no

VIVA – voksenopplæringen
i Bamble i terrenget
på Langøya. Humøret
er på topp!
Foto: Vigdis Saga
Kjørholt, Langøya
Hovedgård

Vannforvaltning – fra plan til handling

Fylkestingene i Vest-Viken og Agder har nå vedtatt de regionale planene for vannforvaltning. I Telemark betyr det at vi går fra en fase med planlegging til en fase med kartlegging og overvåkning.

Planene gjelder for perioden 2016 til 2021. Etter vedtak i fylkestingene er planene sendt til Klima- og miljødepartementet for godkjenning.

I denne planperioden skal ansvarlige sektorer gå gjennom tiltakene i planen og gjøre en tiltaksanalyse med tanke på endelig gjennomføring. Både ansvarlige forurenserer og tilsvarende sektormyndighet må gjøre en grundig gjennomgang slik at de tiltakene som har størst nytte gjennomføres først.

Overvåkning

I perioden skal det også gjennomføres overvåking av vannkvalitet i en rekke vannforekomster for å kartlegge problemområder og dokumentere effekt av eventuelle tiltak.

Kommunene er sentrale aktører både som forurenser og som sektormyndighet. Det vil være svært viktig at kommunene klargjør de forskjellige rollene og plasserer et tydelig ansvar for oppfølging av planene i egen organisasjonen. På avløpsområdet er

kommunen både forurenser og sektormyndighet, mens innenfor landbruk er kommunen sektormyndighet.

Kommunen må overvåke

Som forurenser, eier og driver av kommunale avløpsanlegg og renseanlegg er kommunen pliktig til å bidra til nødvendig overvåking av vannkvaliteten i berørte vannforekomster. På samme måte må landbrukssektoren bidra til overvåking i landbrukspåvirkede vannforekomster. Tilsvarende bidrar industrien til overvåking. Det er Fylkesmannen som har ansvaret for å etablere et dekkende overvåkingsprogram og sørge for gjennomføring av programmet med prøvetaking og rapportering.

Regionale planer for vannforvaltning finner du på www.vannportalen.no

Kontaktperson

Arne Kjellsen
fmteakj@fylkesmannen.no

Kart over vannregionen

I perioden skal det vannkvaliteten overvåkes, problemområder kartlegges og tiltak settes i verk. Bildet er fra Tokke.

Foto: Fylkesmannen i Telemark

Kontroll av større kommunale avløpsanlegg

Fylkesmannen har de siste to årene kontrollert hvordan kommunene følger opp regelverket for rensing av kommunalt avløpsvann i større anlegg. En rekke alvorlige avvik er avdekket.

Åtte større kommunale avløpsanlegg i Telemark er kontrollert i 2014 og 2015 fordelt med fire kontroller hvert år. Kontrollene er til dels gjort i landsomfattende aksjoner i regi av Miljødirektoratet og til dels som mer omfattende kontroller i form av revisjoner i regi av Fylkesmannen.

Hva fant vi?

I hovedsak dreier avvikene seg om følgende forhold:

- › Det gjøres ikke mengdemålinger eller andre registreringer av hvor mye urensset avløpsvann som slippes ut via overløp (se ordforklaring i faktaboks)
- › Noen anlegg tilfredsstiller ikke alle rensekravene i dag
- › Flere andre anlegg vil høyst sannsynlig ikke tilfredsstille rensekravene dersom man tar hensyn til de urensede vannmengdene som slipper ut via overløp før renseanlegget
- › Det er mangler ajourførte planer for utbedringstiltak som er basert på oppdatert kunnskap om tilstanden til ledningsnett
- › Det er ikke gjort dokumenterte vurderinger av hvordan framtidig økt nedbørintensitet vil påvirke avløpsanlegget, noe som er vesentlig i de fleste rensedistrikt der selv dagens mengder fremmedvann er et stort problem.
- › Det er ikke vedtatt planer eller gjort vedtak om tiltak for å hindre at framtidige overvannsmengder kommer inn på avløpsnett

- › Det er ikke gjort vurderinger av hva som kan skje av uønskede hendelser på renseanlegget og på ledningsnett og hvordan man kan unngå dette (miljørisikovurderinger)

Hvordan følger vi opp?

Kommunene har fått frister for snarest å utbedre de forholdene som det ble gitt avvik på eller følge disse avvikene opp gjennom handlingsplaner o.l.

Gjennomføring av noen utbedringstiltak vil nødvendigvis strekke seg over lengre tid. Typisk vil dette gjelde utbedringstiltak på ledningsnett og tiltak for å møte framtidige nedbørsmengder. Frister for gjennomføring av tiltak vil i slike tilfeller i hovedsak bli tatt inn i utslippstillatelsen for anlegget, men også fastsatt ved egne vedtak rettet kun mot disse tiltakene.

Følgende åtte avløpsanlegg er kontrollert i 2014 og 2015:

Som del av landsomfattende avløpsaksjon 2014

- › Heistad avløpsanlegg i Porsgrunn
- › Vrådal avløpsanlegg i Kviteseid

Som del av landsomfattende avløpsaksjon 2015

- › Salen avløpsanlegg i Bamble
- › Knarrdalstrand avløpsanlegg i Porsgrunn og Skien
- › Kragerø avløpsanlegg i Kragerø

Sedimentanlegg ved Elstrøm renseanlegg i Skien. Foto: Fylkesmannen i Telemark

Revisjon 2014

- › Elstrøm avløpsanlegg i Skien
- › Ramsflog avløpsanlegg i Notodden

Revisjon 2015

- › Seljord avløpsanlegg i Seljord

Et avløpsanlegg består av et renseanlegg, alle ledninger og rør i bakken og pumpestasjoner som fører avløpsvannet fram til dette renseanlegget.

Kommunalt avløpsvann er sanitærløpsvann som i hovedsak stammer fra mennesker og husholdninger i blanding med industrielt avløpsvann fra ulike virksomheter og/eller overvann.

Overvann er overflateavrenning fra regn og smeltevann fra gårdsplasser, gater, takflater som ledes videre på overflaten eller via rør og ledninger i avløpssystemet.

I et **separat avløpssystem** er det egne rør/ledninger for overvannet som skiller dette fra sanitærløpsvannet og indus-

trielt avløpsvann slik at overvann ikke skal tilføres renseanlegget, men føres ut i vann og vassdrag.

I et **fellessystem** føres alt avløpsvannet inkludert overvannet i samme rør/ledninger fram til renseanlegget. De eldre avløpsanleggene er ofte fellessystem.

Overløp kan skje ved at urensset avløpsvann slipper ut via kummer og pumpestasjoner når det blir så mye vann i avløpsanlegget at dette ikke klarer å ta unna.

Rensekrav for avløpsanleggene finnes i forurensingsforskriften kapittel 14 og er gitt som prosentvis rensing av fosfor og organisk stoff og/eller som utslippskonsentrasjoner av de samme stoffene.

Kontaktpersoner

Gunnar Djuvik
fmtegdj@fylkesmannen.no

Ingvar Oland
fmteiol@fylkesmannen.no

Plan- og bygningsloven – rettssikkerhet og veiledning

Når en sak kommer til klagebehandling, står rettssikkerhet i fokus. Fylkesmannen har veiledningsansvar og prioriterer å gi veiledning til kommunene.

Når kommunen fatter vedtak i en plan- eller byggesak kan naboer og berørte parter klage på vedtaket. Klagen skal først behandles av kommunen, før den sendes til Fylkesmannen. Som klageinstans i byggesaker ivaretar Fylkesmannen vanlige folks rettssikkerhet. Vi kontrollerer om kommunen har brukt loven riktig, om saksbehandlingen er korrekt og at skjønnsutøvelsen ikke er urimelig.

Prioritert oppgave

Å gi veiledning til kommunene er en prioritert oppgave for fylkesmannen. Vi ønsker å bidra til at saker blir behandlet på rett måte og at vedtak blir godt nok grunngitt.

Fylkesmannen legger vekt på å ikke uttale seg til privatpersoner om saker som er til behandling i kommunen, eller som kan komme hit til klagebehandling. Privatpersoner blir derfor som regel henvist til kommunen for veiledning.

Fagsamlinger

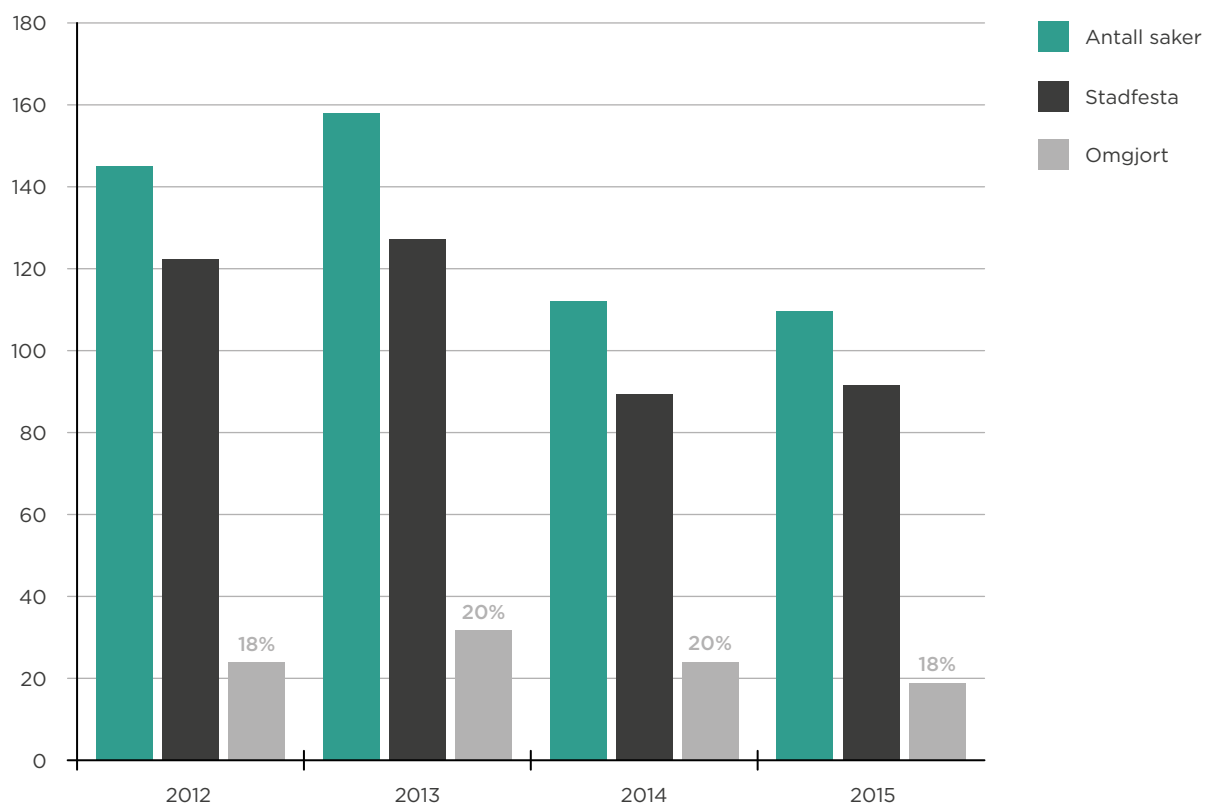
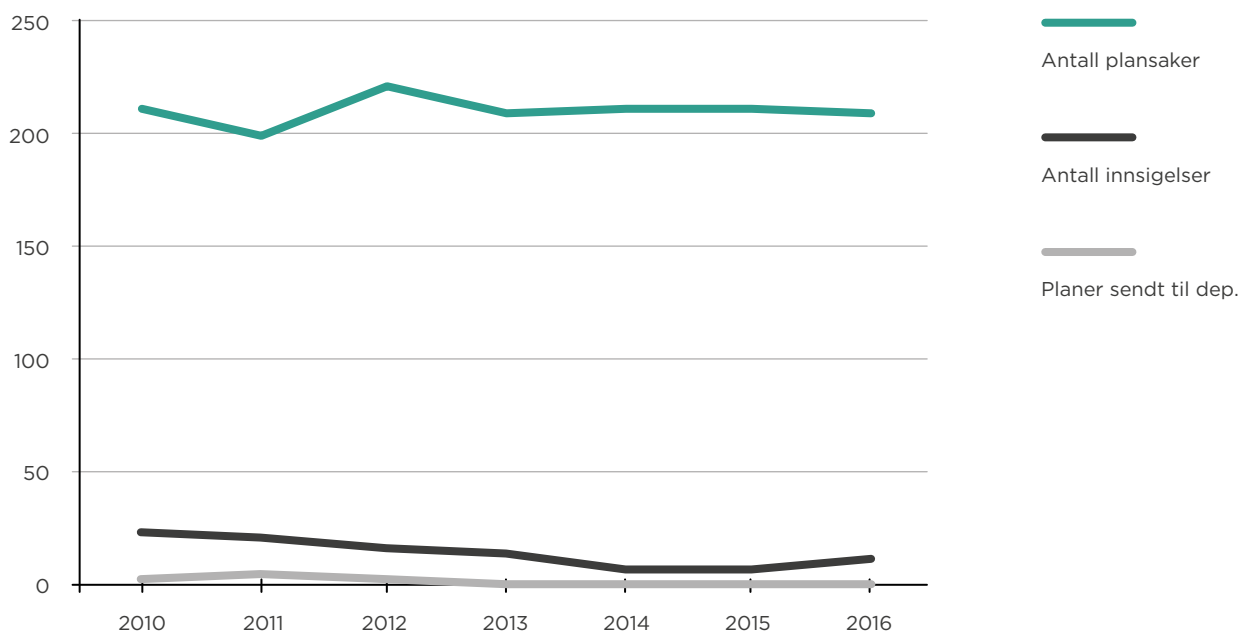
Den vanligste årsaken til at fylkesmannen blir nødt til å omgjøre kommunens vedtak, er manglende eller mangelfull begrunnelse.

I 2015 arrangerte vi fagsamlinger for alle kommunene i fylket, med fokus på begrunnelse av vedtak generelt og begrunnelse av dispensasjonsvedtak spesielt. Vårt inntrykk er at kommunene jevnt over har god kunnskap om plan- og bygningsloven, noe som gjenspeiles i at 80% av vedtakene blir stadfestet av fylkesmannen. Når 20% av vedtakene blir omgjort er det som regel fordi kommunen «glemmer» forvaltningsloven. Etter vår oppfatning er kunnskap om forvaltningslovens krav til begrunnelse av enkeltvedtak viktig for å unngå at vedtak blir omgjort.

Det bør være et felles mål å få omgjøringsprosenten lavere og dermed bidra til å gjøre byggesaksbehandlingen mest mulig effektiv.

Kontaktperson

Hans Bakke
fmtehba@fylkesmannen.no

MVA klagesaker, plan og bygg**Planstatistikk**

Årsrapport fra landbruksdirektøren

Samfunnet og landbruket står overfor nye økonomiske og klimatiske utfordringer i åra som kommer. Populært sett snakker vi om det «grønne skifte» - uten at de fleste forstår hva dette går ut på. Målet i åra framover er å få satt ord over i praktisk handling. Landbruket har en helt avgjørende og sentral plass i dette arbeidet. Biomasseproduksjon er i dag i praksis jord- og skogbruksproduksjon. Økt bruk og utnytting av disse ressursene på en langsiktig og bærekraftig måte blir avgjørende. Dette stiller store krav til omstilling og utvikling med ny kunnskap og nye måter å arbeide på. God agronomi og evne til å tilpasse drift til lokale forhold er avgjørende. Forutsetningene er vesentlig forskjellige for jordbruket i Skien og Fyresdal. Kommunene har en viktig rolle i dette arbeidet fremover.

5 dekar jordbruksareal per person hadde verden i 1950. Femti år seinere var tallet redusert til 2 dekar og i dag er vi nede på 1,5 dekar /person. Dette er signal også for et velstående land som Norge. Europa bygger ned ca 1.mill da matjord i året, Norge ca. 6000 da og Telemark 100 da i 2015. I tillegg til det som blir nedbygd går tonnevis med matjord tapt på grunn av uheldig jordbruksdrift og økende erosjon på grunn av endra nedbørsintensitet og omfang. Å ta vare på produksjonsgrunnlaget blir sentrale arbeidsoppgaver fremover.

Utslipp av klimagasser fra jordbruksproduksjon må ned, samtidig som jordbruksproduksjon alltid vil medføre utslipp av klimagasser. Behov for økt matproduksjon vil medføre større utslipp, men kan relativt sett reduseres gjennom redusert energibruk, teknologi og agronomi. Økt opptak

av karbon gjennom binding i skog og jordsmonn er og faktorer i dette arbeidet. Jordbruk og skogbruk er største delen av bioøkonomien i dag.

Norge skal produsere mer mat, har Stortinget bestemt. Telemark må og vil ta sin del, men så langt har produksjonen samlet sett gått ned. Fylket har en stor oppgave i å ta ressursene i bruk, øke produksjonskapasiteten både i jord og skogbruk og ta vare på produksjonsarealene.

Økende investeringslyst preger jord- og skogbruk i fylket vårt. Pågangen av søknader til Innovasjon Norge i Telemark er stor og økende, investering og bevilgning til utbedring av skogsvegnettet er rekordhøy, og satsingen på fruktproduksjon går for fullt. Prosjekt for økt produksjon av sau er avslutta, men arbeid med økt produksjon av storfekjøtt er på gang. Siste oversikt viser også en oppgang i tallet på telemarkskyr. Alt dette peker mot økt verdiskaping og økt produksjon de nærmeste årene.

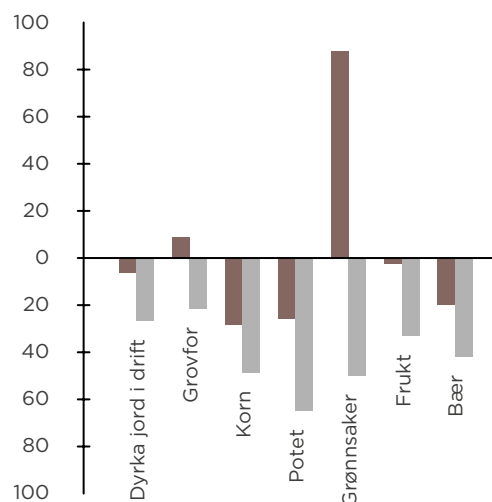
Telemark har i dag 1428 foretak i jordbruket. Arealbruken viser en svak oppgang siste år og i dag er 244 000 da i bruk. Gjennomsnittlig størrelse for pr driftsenhet er nå oppe i 170 da jordbruksareal.

Året 2015 ble et rekordår for hogst i Telemarkskogene med en avvirkning på 628 000 kbm tømmer. Dessverre er situasjonen slik at nærmere 50% av volumet går ut av landet til videreforedling. Dette medfører tap av arbeidsplasser og verdiskaping innenlands, men er nødvendig i dagens situasjon. Det er en stor oppgave for landet og fylket å medvirke til industriog foredlingsvirksomhet innenlands.

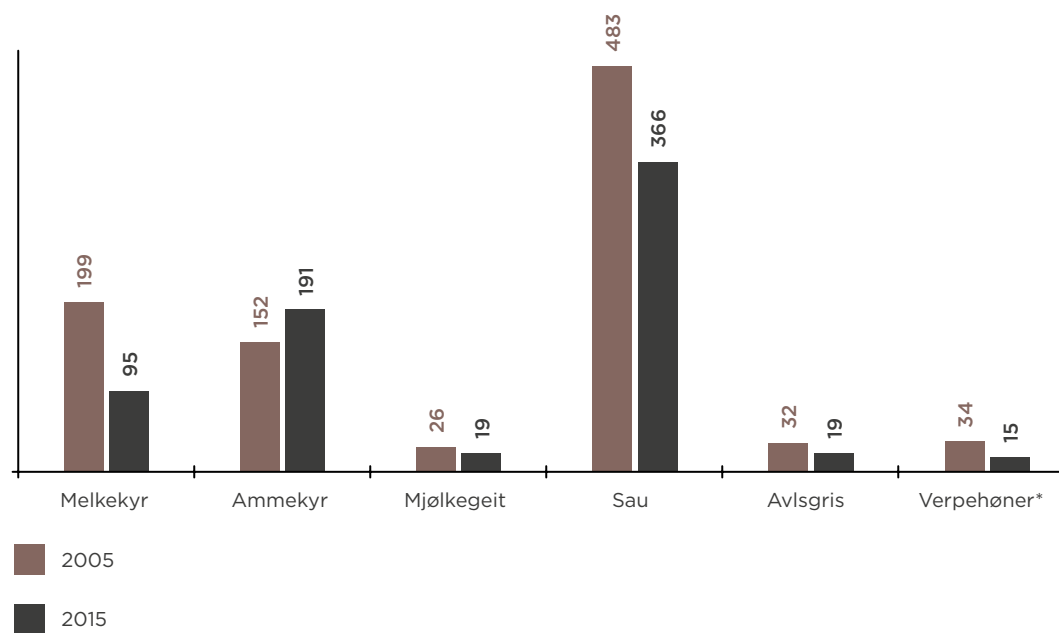
Endringer i landbruket i perioden 2003 til 2013 (%)

Veksttype	Areal	Antall foretak
Dyrka jord i drift	- 5 %	- 25 %
Grovfor	8 %	- 20 %
Korn	- 27 %	- 47 %
Potet	- 24 %	- 63 %
Grønnsaker	85 %	- 48 %
Frukt	- 2 %	- 32 %
Bær	- 18 %	- 40 %

(Kilde: Søknad om produksjonstilskudd, SLF)

Antall foretak med

Produsentene blir færre og større. I dag henter Tine melk på 95 steder i Telemark, 100 færre enn for 10 år tilbake. Jevnt over har vi hatt en halvering av antall produsenter bortsett fra ammekuprodusenter der antallet er økt med 40.

Helge Nymoen
Landbruksdirektør

Lokalmat og reiseliv vinner fram

Reiselivsundersøkelsen for 2015 viser at markedet vil ha lokalmat. Turoperatørene etterspør flere unike opplevelser og tilbydere, men får ikke tak i dem. Her er det et utviklingspotensial.

På den internasjonale landbruks- og mat-messen Grüne Woche i Berlin møtes både reiselivsbedrifter og lokalmatprodusenter. Dette er en arena for samarbeid og nettverksbygging. Lokalmatbedrifter melder tilbake at deltakelse fører til økt stolthet over norske råvarer. Restaurantene melder tilbake at de i større grad ser verdien av lokalmat og blir modigere i å bytte ut utenlandske produkter som for eksempel viner, med norskproduserte drikkevarer. Deltakelse bidrar til økt samhandling mellom lokalmatprodusenter og reiselivsbedrifter. Og det trenger vi.

Vekst i salg av lokalmat

Den årlige undersøkelse fra AC Nielsen viser at det omsettes lokalmat i butikk for 4,2 milliarder kroner. I tillegg kommer omsetning gjennom gårdsutsalg, markeder, matfestivaler og hotell/restaurant. Denne omsetningen er anslått til en milliard kroner. Under Grüne Woche 2016 i Berlin ble næringslivsdelegasjonen og landbruks- og matminister enige om at en samlet omsetning av lokalprodusert mat og drikke skal bli 25 milliard kroner innen år 2025.

Rom for økning

Hvis den årlige veksten i lokalmat omsetning fortsatt er på 10 %, vil vi kunne nå Regjeringens mål. Hvordan kan vi få til denne veksten og hvordan kan Telemark ta sin del? Her er noen viktige momenter fra Innovasjon Norges syv-punktliste for å oppnå økt vekst:

- › nye distribusjonskanaler – digitalisere kjøpsprosessen ytterligere
- › utvikle måltidsopplevelser i reiselivet
- › fokus på vekst – fra hobby til kommersialisering
- › øke eksporten fra norske landbruksprodukter
- › utvikle kommersielle bedriftsnettverk
- › bygge stolthet
- › bygge omdømme

Mobilisering

I tillegg er det viktig med flere nyetableringer. Her har kommunen som første instans i næringsutvikling en viktig rolle. Med kommunens lokalkunnskap er det mulig å kontakte potensielle produsenter og koble de opp mot eksisterende bedriftsnettverk som Hanen, Bondens Marked Telemark og Regional Matkultur Agder Telemark SA.

Kontaktperson

Bob Gottschal
fmtebgo@fylkesmannen.no

Lokale Brubakken på
Grüne Woche i Berlin
2016. Foto: Kari Bjørnø
Vangen

Grüne Woche 2016

- > Har 400-500 000 besøkende hvert år
- > 1 500 utstillere fra 60 land
- > 5 000 journalister fra 70 land er ventet til Berlin
- > Norges stand er på nærmere 400 kvm og vi deltar for 29. gang
- > Arrangeres for 81. gang, og er en internasjonal møteplass for landbruk, mat og reiseliv

Les mer

www.gruenewoche.de

www.innovasjon norge.no

Ytterligere innskjerping av jordvernet

Innen 2020 skal omdisponering av dyrka mark ikke overstige 4.000 dekar. For Telemarks del blir nivået maksimum 80 dekar.

Det har i mange år vært nasjonal politikk å ta hensyn til jordvern i arealplanleggingen. I 2003 ble det fastsatt en målsetting om at avgangen av dyrka mark skulle halveres innen 2010, slik at årlig omdisponering ikke skulle overstige 6.000 dekar på landsbasis. Dette jordvernet er senere blitt videreført.

Lite dyrka mark

Det er bare tre prosent av Norges landareal i dag som er dyrka mark, inkludert overflatedyrka jord og innmarksbeite. Av dette er det rundt 30 % som egner seg til å dyrke matkorn. Ingen EU-land har lavere andel. For Telemark er det bare ca. 2 % som er dyrka mark. Det er derfor viktig sett i et langsiktig perspektiv, å ta vare på de jordressursene vi har. Dette for å sikre den framtidige matproduksjonen og opprettholde selvforsyningsgraden. Klimaendringer kan føre til vanskeligere betingelser for jordbruk mange steder i verden, og det vil derfor være viktig å ta vare på mulighetene for jordbruk i Norge, der de klimatiske forholdene for jordbruket kan bli bedre.

Arealforvaltning

Jordvern handler om arealforvaltning, og det sentrale virkemidlet er derfor planlegging etter plan- og bygningsloven. Det er særlig arealpress på jordbruksområdene i by- og tettstedsområder og i forbindelse med planlegging av større samferdselsprosjekter, der jordbruksarealene ofte oppfattes å ha mindre verdi sammenlignet med utbyggingsverdien. Dersom dyrka mark skal kunne omdisponeres, må det skje gjennom interesseavveining mellom jordvern og andre viktige samfunnsinteresser, og det må gjøres en vurdering av alternativ arealbruk. Dette må vurderes i løpet av planprosessen.

Ny nasjonal jordvernstrategi

Regjeringen la i 2015 fram en nasjonal jordvernstrategi. Ved behandlingen av jordvernstrategien i Stortinget ble det vedtatt at årlig omdisponering av dyrka mark ikke skal overstige 4.000 daa. Denne målsettingen skal nås innen 2020. Dette er en ytterligere innskjerping av jordvernet i forhold til tidligere politikk. Fokuset på jordvern er fortsatt sterkt, og det vises til kommunene som har hovedansvaret for vedtak om omdisponering av dyrka og dyrkbare areal gjennom planer etter plan- og bygningsloven, og gjennom omdisponeringsvedtak etter jordloven.

Fra Vreimsida i Bø.
Foto: Anne Aasdalen

Telemark

Hva betyr dette så for Telemark? Da det forrige jordvernmålet ble vedtatt, ble det beregnet at årlig omdisponering av dyrka mark ikke skulle overstige 120 dekar i Telemark. Det nye nasjonale jordvern-målet innebærer at Telemark ikke bør omdisponere mer enn 80 dekar dyrka mark årlig i 2020.

Omdisponering i Telemark

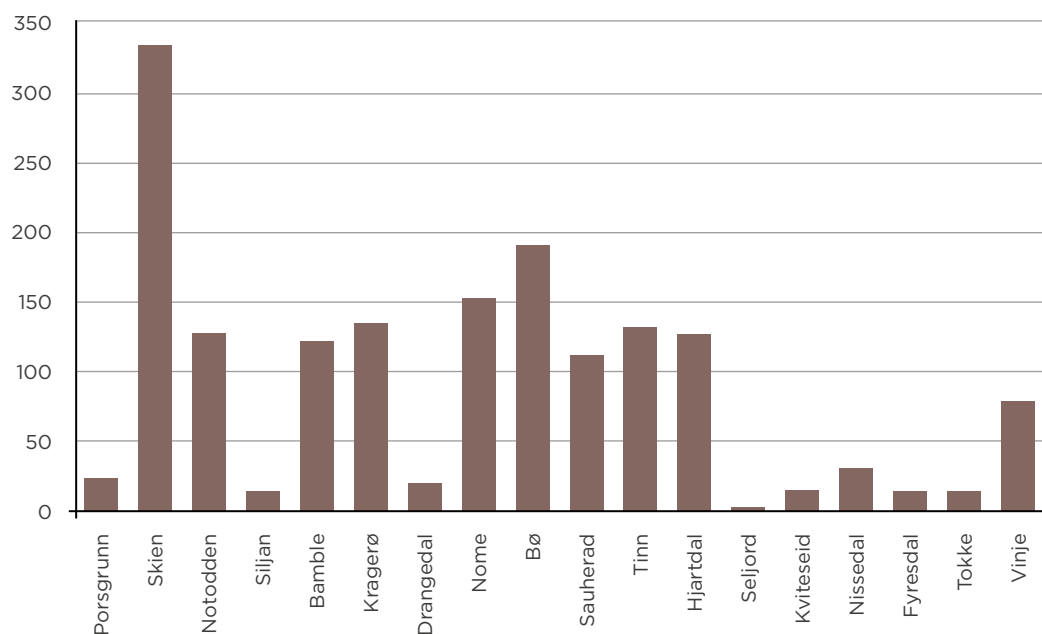
Omdisponeringen av dyrka mark har på landsbasis gått ned de siste årene, mens det for Telemark har variert en del. Den langsiktige trenden er likevel nedadgående, også i Telemark. Omdisponeringen av dyrka jord til annet enn landbruksformål gikk likevel noe opp i 2015 fra året før. I 2014 var det 50 dekar som ble omdisponert, mens de foreløpige tallene for 2015 var at 95 dekar dyrka jord ble omdisponert. Hovedtyngden av denne omdisponeringen ligger i Skien og Siljan, som er to store jordbrukskommuner. Det varierer imidlertid fra år til år i hvilke kommuner det blir omdisponert dyrka mark. Vedtatt omdisponering blir synlig det året en reguleringsplan vedtas, ikke når overordnet arealplan blir godkjent. Ser vi over en 10-årsperiode er det i tillegg til Grenlandskommunene også omdisponert en god del dyrka jord i Midt-Telemarkskommunene.

Kontaktpersoner

Kristin B. Vindvad
fmtekbv@fylkesmannen.no

Anne Aasmundsen
fmteaas@fylkesmannen.no

Omdisponert dyrka mark i Telemark 2005-2015

Omdisponert dyrka jord i alt (sum dekar)

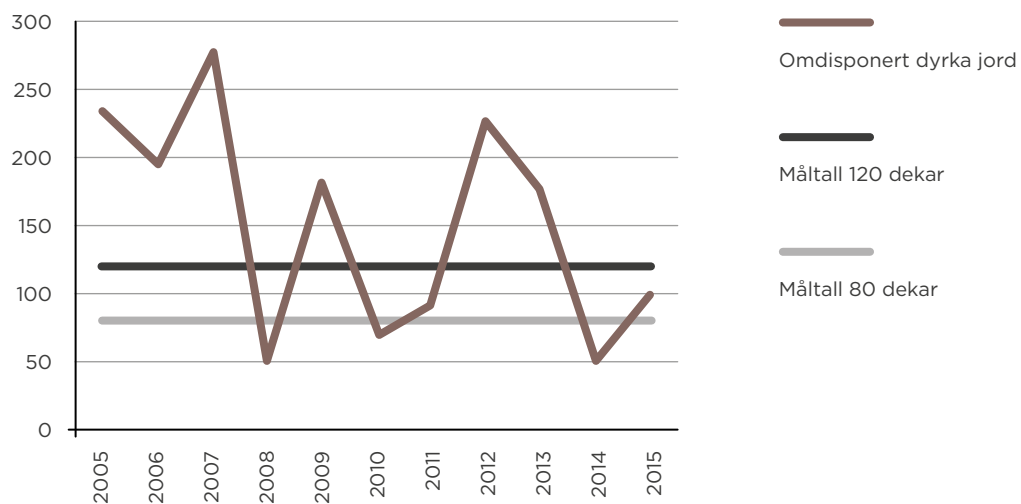

Foto: Shutterstock

Mer uvær gir utfordringer for landbruket

Ekstremvær fører til mer erosjon og næringsavrenning fra jordbruksområder. I Telemark gis det støtte til endret jordbearbeiding og vegetasjonssoner.

Det forventes større nedbørmengder over korte tidsrom både sommer og vinter. Mildere vintre med mer nedbør som regn og flere fryse- og tineperioder, forsterker problemet med erosjon og næringsavrenning.

Utvasking av næringsstoffer får vi ofte etter kraftig regnvær eller etter kraftig snøsmelting på tint jord. Det er stor forskjell på hvordan ulike jordtyper påvirkes av disse faktorene. Klimaendringer og økt nedbørintensitet fører også til ustabilitet i jordbrukslandskapet, bl.a. utsklidninger i bekkekanter og graving og erosjon rundt rørutløp i bekk og hydrotekniske anlegg på jordene. Mer nedbør, mer intense nedbørperioder og milde/ustabile vintre gir økt overflateerosjon, særlig fra jorder uten plantedekke.

Flere tiltak

Hva kan jordbruket gjøre for å redusere de negative effektene av klimaendringene?

- › Miljøtilpasset jordarbeiding – Vårpløying og andre jordarbeidingsmetoder som gir redusert avrenning sammenlignet med høstpløying.
- › Vegetasjonssoner mot vassdrag og i forsenkninger i terrenget. Vegetasjonssoner er effektive filtre for overflateavrenning fra jordbruksjord, og reduserer dermed tap av jord og næringssalter til vann. Videre hindres erosjon og utrasing langs bekkefar og elver.
- › Fangdammer er effektive oppsamlere av jord og næringsstoffer fra avrenning.
- › Unngå korndyrking på de mest erosjonsutsatte jordene

Gjennom regionalt miljøprogram for Telemark, gis det tilskudd til endra jordarbeiding, dvs at kornåkeren ikke jordarbeides før på våren, og til vegetasjonssoner. I Telemark var det i 2015 68 500 daa korn. Det ble gitt tilskudd til 34 600 daa, dvs 50 % av kornarealet i fylket. Det ble gitt tilskudd til 39 000 meter vegetasjonssoner.

3,75 millioner

Kommunene hadde totalt kr 3,75 mill kr til disposisjon til spesielle miljøtiltak i jordbruket i 2015. Av dette gikk 1,5 mill kr til hydrotekniske tiltak og andre tekniske miljøtiltak. Videre ble det løyvd tilskudd til drenering av om lag 1000 dekar jordbruksjord.

Ekstremværet høsten 2015 førte til at store jordbruksarealer i Seljord, Notodden og Midt-Telemark ble oversvømt. Det ble skader på avling og jordbruksareal. Innhøstingen ble forsinket, og det var fare for at potetavlingene skulle bli ødelagt. Men en tørr seinhøst gjorde at det gikk bedre enn fryktet.

Med bakgrunn i økt nedbør/nedbørsintensitet, er det viktig at kommunene prioriterer tilskuddsmiddel til forbyggende tiltak innen vannforvaltning, slik som hydrotekniske tiltak, elveforbygging ol. Godt drenert jordbruksjord avhjelper flomproblemer, og kommunen har en rolle som pådriver for å få næringen til å drenere mer. I sin informasjonsvirksomhet mot næringen, er flomproblematikken et viktig tema.

Kontaktperson

Aud Torild Stensrød
fmteats@fylkesmannen.no

Erosjon som følge
av kraftig nedbør.
Foto: Aud Torild Stensrød

Mer regn og flere
fryse- og tineperioder,
forsterker problemet
med erosjon og
næringsavrenning.
Her fra flommen høsten
2015. Foto: Tommy
Granlien

Tre som klimavennlig byggemateriale

Økt bruk av tre skaper lokale arbeidsplasser og økt verdiskapning. Om lag 75 % av tømmeret som blir hogd i Telemark blir nå eksportert ut av fylket.

Vi utnytter bare 70 % av den nyttbare tilveksten i skogen.

Økt bruk av tre som byggemateriale i større offentlige bygg og næringsbygg er et tiltak som både reduserer klimagassutslipp og som skaper lokal næringsaktivitet.

I en rekke stortingsmeldinger er det lagt vekt på at valg av konstruksjonsmateriale i bygg har stor betydning for det totale utslippet av klimagasser gjennom livsløpet. Det er utformet en nasjonal politikk for å legge til rette for økt bruk av tre i varige byggkonstruksjoner. Bruk av tre kan gi lavere klimagassutslipp sammenlignet med andre byggematerialer som ofte medfører langt større bruk av fossil energi.

Redusert CO2-utslipp

Tre som byggemateriale bidrar til redusert CO2-innhold i atmosfæren på to måter:

- › Substitusjon (som erstatning for mer klimabelastende materialer)
- › Karbonlagring (gjennom fotosyntesen blir det tatt opp CO2 fra atmosfæren når treet vokser)

Gjennomsnittlig reduserte klimagassutslipp ved å bruke trevirke i stedet for andre byggematerialer er beregnet til å utgjøre en besparelse på ca. 1,6 tonn CO2-ekvivalenter pr m³ trelast.

Ny byggteknisk utvikling gir ei rekke alternative treløsninger å velge mellom og tre kan brukes i alt fra praktbygg til rimelige lager, industri og næringsbygg. Limtre og massivtre gjør storskala treutbygginger mulig og utfyller tradisjonelt reisverk og laft. Massivtre lages ved at store treplater limes sammen på fabrikk, og sages til etter mål. Treelementene løftes på plass på byggeplassen i en rask og effektiv operasjon, omtrent som byggingen av et pepperkakehus. Massivtre og limtre har også meget gode egenskaper med tanke på brann.

Prosjekt i Telemark

Fylkesmannen i Telemark medfinansierer en prosjektsatsing (Trebruk 014 AS) som er rettet mot økt trebruk, og ønsker selv å bidra til at dette målet realiseres. Det er behov for å styrke kompetansen, både i offentlig og privat sektor. Første bud er at byggherren kjenner til tre som et aktuelt alternativ for høyhus, offentlige bygg og næringsbygg. Det offentlige har en viktig rolle og en stor mulighet til å styre samfunnet i en klima- og miljøvennlig retning ved å være bestiller, innkjøper og byggherre.

Økt trebruk skaper lokale arbeidsplasser og verdiskapning i skogbruk og trelastbransjen. Om lag 75 % av av tømmeret som blir hogd i Telemark blir nå eksportert ut av fylket og vi utnytter bare 70 % av den nyttbare tilveksten i skogen. Det er potensiale for økt aktivitet i denne verdikjeden.

Klimautfordringer

I forhold til klimautfordringen er det u diskutabelt at vi må gjennomføre et grønt skifte. For det offentlige er det et konkret og lett tilgjengelig tiltak å gå over til å bruke det mest klimavennlige bygningsmaterialet i sine bygg. Kommunene bør legge til rette for dette i sine klima- og energiplaner. En offensiv strategi er et vedtak om at all oppføring av kommunale bygg skal skje innen bærekraftige rammer og med fornybare råstoffer og at bygg i kommunens regi alltid skal vurderes utført i massivtre eller reisverk av trematerialer.

Fylkesmannen i Telemark kan gi mer informasjon om trebruk i byggsektoren og henvise til gjennomførte prosjekter.

Kontaktperson

Hans Jørgen Aase
fmtehja@fylkesmannen.no

Vi utnytter bare 70 prosent av den nyttbare tilveksten i skogen i Telemark. Foto: Fylkesmannen i Telemark

Reform blei heftig tema

Samtlege kommunar i Telemark har engasjert seg i kommunereforma etter at Statsråd Jan Tore Sanner sendte ut si invitasjon.

I Aust-Telemark var Notodden kommune tidleg ute med eit initiativ til ein førstudie mellom seks kommunar. Ei slik stor kommune vart det ikkje grunnlag for. Fleire av dei som var med har kome fram til intensjonsavtaler i eit mindre format, som no er i ferd med å handsamast politisk og i dialog med innbyggjarane.

I Vest-Telemark starta reforma opp mellom kommunar som i utgangspunktet var positive til reforma og kommunar som var meir skeptiske. Nokre kommunar har kome fram til intensjonsavtaler og nokre vil nok konkludere med at dei er best tent med å stå aleine. I denne delen av Telemark slår også strukturkriteriet inn og definerer einskilte kommunar som ufriviljuge små. Fyresdal har fatta vedtak om at dei vil halde fram som eigen kommune.

Grenland med ulike syn

Grenland, som er området med mest folk, starta opp eit godt planlagt prosjekt. I denne regionen er de ulike syn på reforma, noko som har ført til ulike lokale vedtak. Etter ein samhandling mellom ordførarane ligg det no eit initiativ til politisk handsaming i kommunane som ikkje førar til vedtak om samanslåing før 1. juli 2016. Kommunane har samarbeida om ei utgreiing som vart levert av Agenda Kaupang. Bamble har fatta vedtak om at dei vil halde fram som eigen kommune.

Intensjonsavtaler

I Midt-Telemark, som opphavleg var ein del av førstudien om Lifjell-rundt, har kommunane kome fram til ei intensjonsavtale som innbyggjarane blir involvera i. I løpet av mars 2016 har vi fylgjande intensjonsavtaler med ulik status i høve til politisk handsaming og involvering av innbyggjarane:

- › Midt-Telemark: Bø, Nome og Sauherad
- › Aust-Telemark: Hjartdal og Tinn
- › Aust/Midt/Vest-Telemark: Hjartdal, Notodden, Sauherad og Seljord
- › Vest-Telemark: Kviteseid og Seljord
- › Vest-Telemark: Kviteseid, Nissedal og Seljord (avvist av kommunestyret i Seljord)

Det har vært forhandla mellom Hjartdal, Notodden og Tinn utan at dette har ført til noko avtale, det same gjeld Fyresdal og Tokke. I tillegg vart eit initiativ mellom Bø, Nome, Sauherad og Seljord blitt lagt bort.

Dei kommunane som har kome fram til intensjonsavtaler har teke involvering av innbyggjarane på alvor. Det har blitt arrangert ein rekke folkemøter for å informere innbyggjarane i samband med kunngjering av avtalane. I tillegg har kommunane nytta heimesider og trykka brosjyrar for å nå innbyggjarane med informasjon.

Den 10. april var det folkerøysting i Nome og Bø, samt offentleggjing av ei opinionsundersøking i Sauherad. Resultata viser at

Frå folkemøtet
i Flåbygd i Nome.

Foto:

Fylkesmann Kari
Nordheim-Larsen og
prosesserettleiar Per
Dehli møtte mange
kritiske spørsmål på
ferda gjennom kommune-
Telemark. Heldigvis var
det ingen fysiske åtak,
heller ikkje frå ørnen
på Norsk Villreinsenter
i Tinn.

Foto:

det ikkje er like stor oppslutning om ein ny kommune i Midt-Telemark i alle deler av regionen. Kommunestyra vil fatte endeleg lokalt vedtak. Artikkelen er basert på fakta pr 20.04.2016.

Fakta om reformen

Korleis kan det bli her i framtida, er spørsmålet kommunane skulle drøfte med grannane. Her er dei fire utgangspunkta for drøftinga:

- › Gode og likeverdige tenestar til innbyggjarane
- › Heilsleg og samordna samfunnsutvikling
- › Berekraftige og økonomisk robuste kommunar
- › Styrka lokaldemokrati

Seinest 1. juli 2016: Lokale vedtak.

I haust: Fylkesmannen gir si tilråding til regjeringa.

Våren 2017: Regjeringja legg fram sitt forslag for ny kommunestruktur for Stortinget. Seier Stortinget ja, vil kommunestyrene sette i gang prosess mot ein ny kommune.

1.januar 2020: Det nye kommunestyret tek over etter å ha blitt konstituert før nyttår.

Kontaktperson

Per Dehli

fmtepde@fylkesmannen.no

Frå framtidsverkstaden i 10.klasse i Sauherad før påske, der elevane jobba gruppevis med kommunens framtid som tema. Der ble også 16- åringane høyrte i opinionsundersøkinga.

Foto: Anne Spånem

Gjelden øker i kommunene

Nivået på netto lånegjeld gir grunn til bekymring for kommuneøkonomien i Telemark. Ti kommuner i Telemark har en netto lånegjeld på over 70 % av brutto driftsinntekter.

Kommuneøkonomien for 2015 var preget av en sterk vekst i skatteinngangen.

Realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslås til 2,7 prosent i 2015.

Vi må tilbake til årene rundt finanskrisen i 2008 for å finne like høy vekst i kommunenes inntekter.

I 2015 har driftsresultatet for de fleste kommunene bedret seg på grunn av den økte skatteinngangen.

Årsakene til økt skatteinngang

Den gode skatteinngangen i andre halvår har sammenheng med uførereformen, høye restskatter fra inntektsåret 2014 og tilpasninger til høyere utbytteskatt fra 2016. Uførereformen (beskatning av uføretrygd som lønn kombinert med økte ytelser på statsbudsjettets utgiftsside) slo gradvis sterkere gjennom i løpet av året. I tillegg bidro høyere restskatter fra inntektsåret 2014 til å trekke opp skatteinntektene. Videre ser det ut til at flere skattytere gjorde et ekstra uttak av utbytte og aksjegevinster på slutten av 2015 for å motvirke økt sats fra 2016 og senere år.

Kommuneøkonomien i Telemark

For å vise den økonomiske situasjonen for kommunene i Telemark har vi valgt å rangere kommunene i et kommunebarometer som settes sammen av fire overordnede nøkkeltall.

Tallene er hentet fra KOSTRA (KOMMune-STAT-RAPportering). Det er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet og viser foreløpige regnskapstall for 2015.

Barometerindikatorene

1. Økonomisk balanse målt ved netto driftsresultat.
2. Økonomiske reserver målt ved disposisjonsfond.
3. Rente og avdragsbelastning målt ved finansutgifter.
4. Finansieringsstruktur målt ved netto lånegjeld.

Netto driftsresultat

Det var kun tre kommuner i Telemark som fikk et negativt netto driftsresultat i 2015. I 2014 var det så mange som syv. Hovedgrunnen til denne bedringen er nok økt skatteinngang.

Disposisjonsfond

Fem kommuner i Telemark har en økonomisk buffer som ligger rundt null. Det er viktig for kommunene å sørge for en buffer som skal være en sikkerhet mot uforutsette utgiftsøkninger og sviktende inntekter.

Tokke var en av kommunene med negativt driftsresultat i 2015.

Finansutgifter

Denne indikatoren viser hvor stor andel av driftsinntektene som er bundet opp til tilbakebetaling av lån. Fire kommuner i Telemark ligger over grenseverdien på 4 % av brutto driftsinntekter. Snittet for Telemark ligger på 3,6 % som er en økning på 0,4 % fra 2014.

Netto lånegjeld

Det er særlig nivået på netto lånegjeld som gir grunn til bekymring. Gjeldsgraden er høy for flertallet av kommunene i Telemark. Ti kommuner i Telemark har en netto lånegjeld på over 70 % av brutto driftsinntekter. Vi har laget en egen grafisk fremstilling nedenfor som viser utviklingen av netto lånegjeld de siste tre årene.

Kommunebarometer for Telemark

Det er ingen absolutte grenser for å angi god, middels eller dårlig økonomisk drift. I kommunebarometeret har vi brukt anbefalinger fra TBU, ulike institusjoner og erfaringer.

Barometeret sier ingenting om kvaliteten på de kommunale tjenestene.

Vi har laget et kommunebarometer etter foreløpige regnskapstall for 2015 og ett der vi har tatt gjennomsnittet for de fem siste årene, fra og med 2011 til og med 2015.

Økonomisk balanse målt i netto driftsresultat

1,75 eller bedre	3
Mellom 0 og 1,74%	1
Negativt	0

Økonomisk buffer målt ved disposisjonsfond

4,5% eller bedre	3
Mellom 2 og 4,4%	1
Under 2%	0

Finansutgifter i % av brutto driftsinntekter

2,9% eller lavere	3
Mellom 3 og 3,9%	1
Over 4%	0

Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter

Under 60%	3
Mellom 60 og 69,9%	1
Over 70%	0

Kommunebarometer for Telemark 2015

Kommune	Nett dr res	Buffer	Finans	Lånegjeld	Sum
0826 Tinn	3	3	3	3	12
0827 Hjartdal	3	3	3	3	12
0811 Siljan	3	3	1	3	10
0814 Bamble	3	3	1	1	8
0829 Kviteseid	1	1	3	3	8
0831 Fyresdal	1	1	3	3	8
0834 Vinje	3	3	1	0	7
0833 Tokke	0	0	3	3	6
0828 Seljord	3	1	1	0	5
0806 Skien	3	1	0	0	4
0807 Notodden	3	1	0	0	4
0821 Bø	3	0	1	0	4
0822 Sauherad	3	0	1	0	4
0830 Nissedal	3	0	1	0	4
0815 Kragerø	3	0	0	0	3
0819 Nome	0	0	3	0	3
0805 Porsgrunn	0	1	1	0	2
0817 Drangedal	1	1	0	0	2

Kommunebarometer rangert på nøkkeltall de siste fem årene

Snittresultater 2011-2015										
Kommune	Nett dr	Buffer	Finans	Lånegj.	Poeng	2011	2012	2013	2014	2015
0826 Tinn	3	3	3	3	12	12	10	12	12	12
0811 Siljan	1	3	3	3	10	10	8	7	12	10
0827 Hjartdal	1	3	3	3	10	9	9	9	10	10
0829 Kviteseid	1	3	3	3	10	12	10	9	8	8
0831 Fyresdal	3	1	3	3	10	12	9	10	10	8
0833 Tokke	1	3	3	3	10	12	9	9	8	6
0814 Bamble	1	3	3	1	8	8	8	8	6	8
0834 Vinje	3	3	1	1	8	10	8	8	7	7
0805 Porsgrunn	1	3	3	0	7	7	7	7	6	2
0830 Nissedal	1	0	1	3	5	7	8	3	5	4
0817 Drangedal	3	1	0	0	4	7	6	3	1	4
0828 Seljord	1	1	1	1	4	3	3	3	6	3
0806 Skien	1	0	1	0	2	3	4	2	2	2
0821 Bø	1	0	1	0	2	1	1	4	0	2
0807 Notodden	1	0	0	0	1	1	3	0	0	1
0815 Kragerø	1	0	0	0	1	0	1	1	0	1
0819 Nome	0	0	1	0	1	1	2	5	1	1
0822 Sauherad	1	0	0	0	1	0	2	2	1	1

Kilde: SSB

Rangering og ROBEK

De kommunene som ligger nederst er de som har hatt den største utfordringen med kommuneøkonomien. Her ligger også de kommunene som har vært eller er registrert i ROBEK – «register om betinget godkjenning og kontroll» de siste årene. Det er kommuner som har hatt eller har økonomisk ubalanse. Det er kommuneloven § 60 nr. 1 som definerer hva økonomisk ubalanse innebærer.

Per april 2016 er Bø og Sauherad registrert i ROBEK.

Utvikling i netto lånegjeld

Figuren viser utviklingen av netto lånegjeld i perioden 2013 – 2015. Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter, det vil si langsiktig gjeld fratrasket pensjonsforpliktelser, totale utlån og ubrukte lånemidler. Ti kommuner i Telemark har en netto lånegjeld som overstiger 70 % (se side 51).

Utfordringer til kommunene

Sørge for en langsiktig bærekraftig økonomi med et netto driftsresultat som er bedre enn 1,75 % av brutto driftsinntekter (TBU).

Nivået for drift, gjeld og fond tilpasses slik at kommunen kan sikre seg mot sviktende inntekter, uforutsette utgifter og framtidige økte renter.

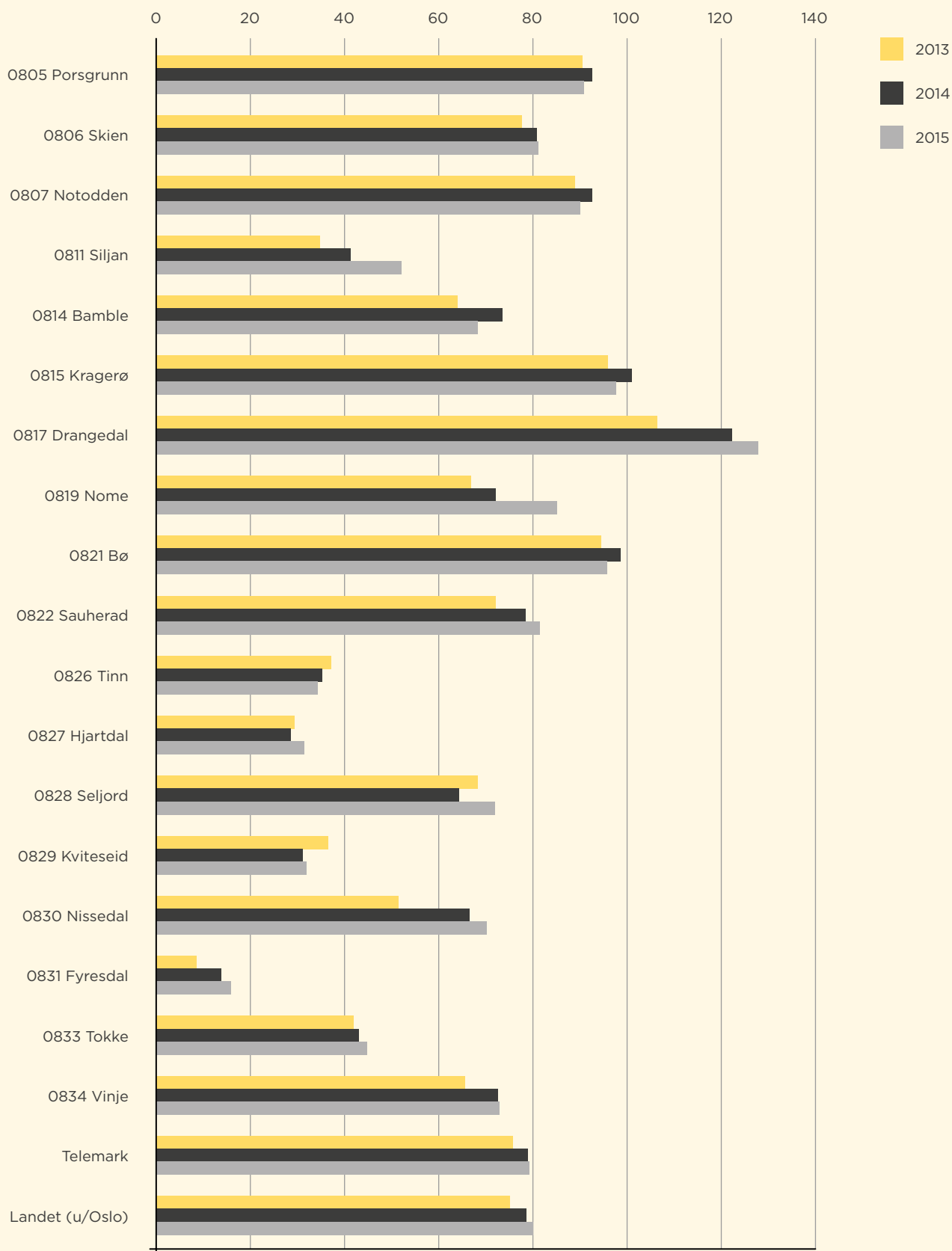
Gjennom kontinuerlig omstilling og utvikling sikre god kvalitet på tjenestene.

Kontaktperson

Knut Ørvik

fmtekor@fylkesmannen.no

Utvikling av netto lånegjeld for kommunene i Telemark 2013-2015

Skjønnsmidlene går ned

I 2014 fikk Telemark 52,2 millioner kroner i skjønnsmidler. Året etter var de redusert til 48,5 millioner.

I det lå en bevilgning på 41,5 millioner kroner pluss en ekstra bevilgning på 7 millioner kroner som kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift.

For 2016 er rammen på 41,5 millioner kroner.

ROBEK-kommuner

Kommuner som er i økonomisk ubalanse, skal alltid lage en forpliktende plan for å komme i økonomisk balanse. Jf. KL § 48 punkt 4.

Kommuner som ikke iverksetter tiltak for å komme i økonomisk balanse kan ikke tildeles skjønnsmidler med begrunnelse i kommunenes økonomiske situasjon.

Både i 2015 og 2016 har flere kommuner budsjettert med skjønnsmidler uten at det er gitt tilsagn av fylkesmannen eller gjennom statsbudsjettet. Dette er en ulovlig praksis.

Skjønnsmidler til flyktninger

Kommunal- og moderniseringsdepartementet besluttet å fordele «resterende» skjønnsmidler for 2015 til kommuner som har hatt ekstraordinære utgifter knyttet til flyktningssituasjonen.

Departementet har lagt fylkesmennenes innspill til grunn for fordelingen av skjønnsmidlene.

Kommune	Skjønnsstilskudd (kr)
0807 Notodden	1 934 000
0815 Kragerø	1 289 000
0826 Tinn	1 934 000
0829 Kviteseid	1 934 000
SUM	7 091 000

Nedlegging av Rjukan sykehus

I forbindelse med budsjettavtalen mellom regjeringspartiene, Venstre og KrF, ble Tinn kommune tilgodesett med 10 mill. kroner i skjønnsmidler til omstilling i forbindelse med nedleggingen av Rjukan sykehus. Skjønnsmidlene ble utbetalt i første termin 2015.

Kommune/region/tiltak		
Fordelte skjønnsmidler til kommuner	2015	2016
Notodden	5000	3000
Kragerø	4000	3000
Drangedal	6300	4500
Nome	10080	9500
Hjartdal	2320	1000
Bø	5000	3000
Sauherad	5000	3000
Seljord	2500	2000
Kviteseid	1000	1000
SUM	41200	30000
Omstillings- og utviklingsprosjekter		
Grenlandssamarbeidet	2400	2400
Kongsbergregionen	1090	1090
Midt-Telemark rådet	1800	1800
Vest-Telemark rådet	1710	1710
Andre prosjekter	300	300
SUM	7300	7300
Tilbakeholdt for 2015	0	4200
TOTAL	48500	41500

Fortsatt fødselsunderskudd

Folketilveksten i landet var 0,9 % i 2015. Telemark har en årvisst lavere tilvekst enn landet. Tilveksten var 0,31 %. Fylket har fødselsunderskudd. Innflytting står for veksten.

Fødselsoverskuddet i landet var 18 331 i 2015. Dette er noe lavere enn 2014. Sammen med Hedmark og Oppland, skiller Telemark seg ut som de eneste med fødselsunderskudd de siste 4 årene. I Telemark døde det 191 flere personer i 2015 enn det ble født. Likevel økte befolkningen i fylket med 541. Dette skyldes nettoinnflytting.

8 av fylkets 18 kommuner har hatt en negativ utvikling siste år. Det er kun Porsgrunn, Skien og Bø som kan vise til uavbrutt årlig vekst over en lengre periode, 2007-2016.

Arbeidsmarkedet

Ledigheten i Telemark er relativt stabil. Ved utgangen av januar 2016 var det registrert 3481 helt arbeidsledige i Telemark. Dette utgjør 4 % av arbeidsstyrken. Dette er en

økning på fem personer fra samme tid året før. Ledigheten på landsbasis er 3,4 %. Det blir færre langtidsledige, og disse utgjør nå vel 20 % av de helt ledige.

Ungdomsledigheten var pr januar 2016 6,6 % av arbeidsstyrken mellom 20 og 30 år. Dette er en nedgang på ca. 7 % fra samme tid året før.

Laveste ledighet i Telemark har Vinje med 1,6 prosent, fulgt av Siljan med 1,8 prosent. Høyeste ledighet har Skien med 4,8 prosent helt ledige, deretter Kragerø med 4,6 prosent helt ledige. Kilde: NAV

Kontaktperson

Stein Elseth

fmtesel@fylkesmannen.no

				Endring	Endring
	2014	2015	2016	2014-15	2015-16
0805 Porsgrunn	33516	35755	35955	0,67	0,56
0806 Skien	34439	53745	53952	0,57	0,38
0807 Notodden	12609	12599	12717	-0,08	0,93
0811 Siljan	2404	2361	2335	-1,79	-1,11
0814 Bamble	14193	14140	14088	-0,37	-0,37
0815 Kragerø	10621	10636	10607	0,14	-0,27
0817 Drangedal	4135	4111	4136	-0,58	0,6
0819 Nome	6643	6630	6534	-0,2	-1,47
0821 Bø	5834	5977	6101	2,45	2,03
0822 Sauherad	4325	4346	4338	0,49	-0,18
0826 Tinn	5957	5913	5940	-0,74	0,45
0827 Hjartdal	1602	1594	1613	-0,5	1,18
0828 Seljord	2989	3002	2991	0,43	-0,37
0829 Kviteseid	2468	2466	2448	-0,08	-0,74
0830 Nissedal	1451	1439	1443	-0,83	0,28
0831 Fyresdal	1303	1298	1323	-0,38	1,89
0833 Tokke	2257	2252	2246	-0,22	-0,27
0834 Vinje	3723	3689	3727	-0,91	1,02
Telemark	171463	171469	172494	0,28	0,31

(Kilde: SSB)

Årsrapport fra utdanningsdirektøren

Utdanningsavdelingens tilsyn med kommunene gjøres på bakgrunn av en risikovurdering. Den kan bygge på statistisk informasjon, henvendelser fra publikum, kommunene, fylkeskommunen og private barnehageeiere, samt medieoppslag.

Elevenes psykososiale miljø var tema for felles nasjonalt tilsyn (FNT) for noen år siden. Det avdekket store mangler i enkelte kommuner, og medførte tilsyn i hele fylket. Arbeidet ble fullført ved overgangen 2015/2016. Alle kommunene og fylkeskommunen har nå fått en gjennomgang av egen praksis og en oppdatering på regelverket. Det mener vi bidrar til å bedre situasjonen for elevene i Telemark.

Vi har et nært forhold til kommunene, som viser evne og vilje til å rette opp avvik, men de ønsker også veiledning for å få det til. Det er behov for å øke regelverksforståelsen i kommunene. Vi har jobbet mye med vår kommunikasjon i tilsynsprosessen. Vår erfaring er at regelverket lettere aksepteres når verdiene blir synliggjort.

Antall klager ligger på samme nivå som før. Vi har behandlet 81 klager, det samme som i 2014. Det kom inn 833 eksamensklager i videregående og 5 klager på elevenes psykososiale miljø. I noen av sakene er det et høyt konfliktnivå mellom foreldre og skole, med eleven som den tapende part. I svært konfliktfylte saker kan det se ut som at det er vanskelig for skolen å holde fokus på at de skal løse oppgaven «et godt psykososialt miljø for eleven». Skolen blir i stedet part i en konflikt. I arbeidet med sakene er det helt nødvendig at skolene opptrer som en profesjonell organisasjon og unngår å bli foreldrenes motstander i konflikten.

Telemark har mange små kommuner der barnehagemyndighet og skoleeier naturlig ikke er spesialister på regelverk. Vi har derfor lagt vekt på å være tilgjengelige og dyrke kontakten slik at terskelen for å etterspørre veiledning holdes lav.

Områdeovervåkning, erfaringer fra tilsyn, tilgjengelig statistikk og informasjon fra kontakten med kommunene har gitt oss kunnskap som vi har brukt til å iverksette tiltak. Den brede kontaktflaten gir i sum rimelig god oversikt over kommunenes behov. Oversikten har vi brukt til å skreddersy veiledningen der vi har sett behovet. Der vi har sett at de fleste kommunene har hatt utfordringer, har vi gitt generelle tilbud.

Saksmengden på vergemålsområdet øker fra år til år. En høyt prioritert oppgave er en forenklet gjennomgang av alle verge-regnskapene for å rydde opp i eventuelle feil så snart som mulig.

Vi har kort saksbehandlingstid på søknader om Fylkesmannens samtykke. På tross av økt kapasitet har saksbehandlingstiden for oppnevning av verger gått noe opp fra 2014 til 2015. Saksbehandlingstiden for godtgjøring og utgiftsdekning er lav.

Prosjektet Talenter for framtida avsluttes i 2016 og implementeres i driften i kommunene som har deltatt. Vår erfaring er at prosjektet så langt har vært vellykket. Arbeidsgruppene i samtlige kommuner har gjort et grundig arbeid og nye tiltak er blitt implementert. Det ser ut til å ha gitt bedre elevresultater, bedring i læringsmiljø og gode forutsetninger for at flere elever vil gjennomføre videregående opplæring og kvalifiseres for arbeidslivet.

Solrun Nistad Fleischer
Utdanningsdirektør

Telemark trenger flere verger

Er du den rette personen til å hjelpe voksne og barn som trenger noen til å ivareta rettighetene deres?

Alle som har foreldreansvar for barn er også verge for mindreårige frem til de er 18 år. Vergemålsloven regulerer hva som ligger i vergeansvaret. Vergeansvaret for mindreårige innebærer å ivareta barnets juridiske rettigheter og deres økonomiske interesser. Visse disposisjoner for den mindreårige krever likevel Fylkesmannens samtykke. Dette gjelder f.eks. kjøp og salg av eiendom, pantsettelse, låneopptak og oppstart av enkeltmannsforetak. Fylkesmannen forvalter også midler over 2 G for mindreårige, i hovedsak arv, forsikrings- og erstatningsutbetalinger.

Fysisk og psykisk sykdom

Voksne personer kan få oppnevnt verge når de på grunn av ulike former for fysisk og psykisk sykdom ikke kan ivareta sine rettslige og økonomiske interesser, nærmere bestemt hvor en person har demens, sinnslidelser, psykisk utviklingshemming, rusmisbruk, alvorlig spilleavhengighet eller alvorlig svekket helbred.

Dersom du eller noen du kjenner har behov for verge, kan du ta kontakt med Fylkesmannen i det fylket du bor. Søknadsskjema finner du på vergemålsportalen – www.vergemal.no. Her finner du også mye nyttig informasjon om hva vergemål er og hva en verges oppgave er.

Forskjellig ansvar

Oppgavene til vergen bestemmes av den enkeltes behov for hjelp, og fastsettes i vedtaket og utføres i samarbeid med den som har verge. Når verge skal bistå med ivaretagelse av økonomiske interesser, kan verge for eksempel få oversikt over økonomi, betale regninger, ordne med betalingsavtaler med kreditorer og levere selvangivelse for den man er verge for. Verge kan også få som mandat å ivareta de personlige (rettslige) interessene. Det kan bl.a. innebære å søke på ulike tjenester av mer personlig art, som ulike former for kommunale tjenester, sykehjemsplass eller annen nødvendig bistand.

Noen har behov for verge hele sitt voksne liv, mens andre kanskje bare trenger det i en kortere periode. Det å få oppnevnt en vanlig verge er en frivillig ordning, og den som skal ha verge må samtykke i dette dersom man har nødvendig forståelse for hva en vergeordning går ut på.

Vi trenger flere!

Ikke alle har familien eller bekjente som kan være verge, og Fylkesmannen må da oppnevne en verge utenfor familien. Vi har behov for flere verger i en del kommuner i Telemark, som Vinje, Tinn, Seljord, Hjartdal, Kviteseid, Fyresdal, Nissedal, Drangedal og Kragerø. Har du lyst til å være verge ønsker vi at du tar kontakt med oss. Som verge vil du få en egen godtgjøring og få utgiftsdekning for arbeidet.

For å bli verge må du ha god vandel,
egen økonomi i orden og ha god samfunns-
kunnskap slik at du kan finne frem i hjel-
peapparatet og bistå personene med
verge med ulike søknader. Og ikke minst
må du være glad i mennesker og ha et
ønske om å hjelpe.

Kontaktperson

Anne-Karine Tverråen

fmteakt@fylkesmannen.no

Blinde flekker og harde nøtter i arbeidet mot mobbing

Fylkesmannen får mange henvendelser fra skoleledere og foreldre om elever som ikke har det bra på skolen, og det store spørsmålet er alltid: Hva skal vi gjøre? En ny undersøkelse viser hva som gjøres på de skolene som lykkes.

Grunnlaget for rapporten er intervjuer og feltarbeid ved 20 barne- og ungdomsskoler som jobber godt med læringsmiljø og mobbing. Rapporten viser at tiltakene på skolene fordeler seg på tre hovedstrategier: adferdsregulering, relasjonsarbeid og fellesskapsbygging. Her vises det til konkrete tiltak som skolene opplever fungerer. Rapporten omtaler en fjerde strategi, som ikke blir prioritert i samme grad på skolene som er med: Strategier for å bygge et godt klassemiljø. Dette er et område forskerne ser det snakkes mye om, men som i stor grad mangler tiltak. I tillegg peker rapporten på blinde flekker, det som går under skolens radar. Her oppgis det utfordringer og relasjonell aggresjon blant gutter. En annen blind flekk er krenkelser som ikke oppfattes som mobbing, fordi maktforholdet er uklart eller jevnbyrdig. Av de harde nøttene omtaler rapporten krenkelser gjennom ryktespredning, baksnakking og utstøting – som skolene ofte omtaler som «jentegreier».

Opprørte og fortvilet

Fylkesmannen er klageinstans i saker som gjelder elevers psykososiale miljø, men det er som veiledningsinstans vi møter flest mennesker. Jevnlig blir vi kontaktet av foreldre som er både opprørte og fortvilet over barnas skolehverdag, og som lurar på hva slags rettigheter barna har, hva skolen plikter å gjøre, og hva de som foreldre kan gjøre dersom de opplever at skolen ikke håndterer saken slik at problemene blir borte. Like ofte er det skoleledere som tar

kontakt, og som ber om veiledning. De er opptatt av å løse sakene på en god måte. Fylkesmannen i Telemark har blitt kontaktet direkte av elever i grunnskolen. Deres opplevelse var at skolen ikke tok dem på alvor, og ba derfor Fylkesmannen om hjelp til å bli hørt. Barnekonvensjonen slår fast at barn skal bli hørt i saker som angår dem, og deres synspunkter skal tillegges vekt. Derfor er det viktig at skolene er klare på at barnets opplevelser lyttes til, og legges til grunn i sakene. Hva som er gode tiltak for at barna skal få det bedre, er det så opp til skolen å vurdere ut i fra sitt faglige ståsted. Fylkesmannens erfaring i noen saker er at det har blitt konfliktfylt mellom skolen og foreldre. I slike saker er det viktig at tilliten gjenopprettes, og at kommunen som skoleeier bistår.

Må involvere seg

De siste årene har Fylkesmannen i Telemark ført tilsyn der tema har vært elevenes psykososiale miljø knyttet til varslingsplikt og vedtaksplikt på skolene, og kommunenes system for å vurdere, samt følge opp disse kravene. Nå har alle kommunene i Telemark hatt tilsyn, og avvikene er i stor grad rettet opp. Et av de viktigste funnene i tilsynene er at kommunen som skoleeier i større grad må involvere seg i de oppgavene som skolen har på dette området.

Kontaktperson

Helga Lilleland
fmtehli@fylkesmannen.no

Fylkesmannen i Telemark har blitt kontaktet direkte av elever i grunnskolen. Deres opplevelse var at skolen ikke tok dem på alvor, og ba derfor Fylkesmannen om hjelp til å bli hørt. Foto: Anne Aasdalen

4 av 10 lærere oppfyller ikke kompetansekravene

I Telemark viser kommunenes egen rapportering at 4 av 10 lærere i grunnskolen ikke oppfyller de nye kompetansekravene.

Torbjørn Røe Isaksen.

Foto: Anne Spånem

Av engelsklærerne på barneskolen er det 64 prosent som ikke oppfyller det nye kravet om 30 studiepoeng. Kravene om relevant kompetanse for å undervise i det enkelte fag omfatter alle lærere, uansett når de ble utdannet. Skolene i Telemark har vurdert og rapportert i GSI hvor mange av lærerne som oppfyller kompetansekravene i de fagene de underviser i. Resultatet viser at en stor jobb må gjøres i mange kommuner.

Best i norsk

Ser vi hele fylket under ett så mangler nesten 40 prosent av lærerne kompetanse til å undervise i ett eller flere av fagene sine. På barnetrinnet oppgis det at 39,1 prosent lærere ikke oppfyller kravet. Dårligst står det til i engelsk, der 63,7 prosent ikke oppfyller. Norsk er det faget på barneskolen der flest oppfyller, og 76 prosent har fordypning som dekker kravet. Av lærerne som underviser i matematikk på barneskolen er det 39,6 prosent som ikke oppfyller kompetansekravet. På ungdomstrinnet er engelsk det faget der flest lærere oppfyller kravet. I følge kommunenes tall oppfyller 44,4 prosent av lærerne i matematikk ikke kravet. I engelsk er det 33,8 prosent som ligger under kravet, mens det i norsk er 39,7 som ikke oppfyller.

De nye kompetansekravene er:

- › I tillegg til de ordinære tilsetningskravene, må lærere som underviser i fagene norsk, norsk tegnspråk, samisk, engelsk og matematikk på barneskolen ha minst 30 studiepoeng som er relevante for faget. I øvrige fag er det ikke krav om relevante studiepoeng for å undervise.

- › I tillegg til de ordinære tilsetningskravene, må lærere som underviser i fagene norsk, samisk, norsk tegnspråk, engelsk og matematikk på ungdomsskolen ha minst 60 studiepoeng som er relevante for faget. For andre fag enn de nevnte kreves 30 relevante studiepoeng.

Det er skoleeier som har ansvaret for at kompetansekravene er oppfylt, og det er også skoleeier som har ansvaret for å vurdere hva slags utdanning som er relevant for å undervise i det aktuelle faget på det aktuelle trinnet.

Kan fravike

De nye kompetansekravene har fått mye omtale, og har også blitt møtt med uro hos blant annet Utdanningsforbundet. I februar kom det derfor et rundskriv med presisering om at skoleeier har adgang til å fravike kompetansekravene, så langt det er nødvendig (jfr. opplæringsloven § 10-2 fjerde ledd). Skoleeier kan altså vurdere det som nødvendig at en lærer underviser i faget, selv om læreren ikke fyller det formelle kravet.

– Dette er en unntaksbestemmelse som også gir rom for skjønn. Når rektorene skal sette sammen timeplanen i disse ti årene, må de gjøre en helhetlig vurdering av hva som er best for elevene, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen. Målet er at skolene fyller kravene i løpet av ti år.

Kontaktperson

Helga Lilleland
fimtehl@fylkesmannen.no

Svømmekurs i barnehagen

Fylkesmannen tildeler midler til svømmeopplæring for barnehagebarn. Målgruppen er 4 - 6- åringene fra private og kommunale i Telemark.

I statsbudsjettet for 2015 vedtok Stortinget å bevilge midler til svømmeopplæring i barnehagen. Bakgrunnen er mange tragiske drukningsulykker blant barn og unge. Målet er at barna blir trygge i vannet så tidlig som mulig. Opplæringa skal skje i regi av kommuner eller frivillige organisasjoner. Målgruppen er barnehagebarn i alderen 4 - 6 år, fra private og kommunale barnehager i Telemark.

I statsbudsjettet for 2016 er alle fylker i Norge inkludert i ordningen. Fylkesmannen i Telemark gikk tidlig i januar ut med informasjon og lyste ut midler til svømmeopplæring. Søknadsfristen var 1. april. Tilskuddet skal bidra til at kommuner og frivillige organisasjoner kan gjennomføre tiltak for å gi barn i barnehage tilstrekkelig svømmeopplæring slik at barna blir trygge i vann. Tilskuddet skal i sin helhet benyttes til aktiviteter relatert til svømmeopplæring for barna. Kommunene og de frivillige organisasjonene må selv dekke øvrige kostnader ut over tilskuddet. Det kan kun søkes om tilskudd for ett kalenderår om gangen.

Kontaktperson

Jan Collier

fmtejco@fylkesmannen.no

Tilpasset opplæring – eller spesialundervisning?

Telemark har ligget langt over landsgjennomsnittet i antall enkeltvedtak om spesialundervisning. Innsats for å få ned antall vedtak har høstet frukter.

Utgangspunktet for dette arbeidet finner vi i Stortingsmelding 18 (2010-2011) om Læring og fellesskap, tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov. Spesialundervisningskurven har steget jevnt og trutt fra 2006, og staten har ønsket en dreining i tilnærmingen i arbeidet med å bedre læringsutbyttet for elever med særlige behov. Ytterpunktene er på den ene siden den individuelle tilnærmingen som tar utgangspunkt i individuelle forutsetninger eller dysfunksjoner hos individet, og som vanskeliggjør deltakelse og læring. På den andre siden har vi den systemretta tilnærmingen som tar utgangspunkt i relasjoner og systemer der behov for spesialundervisning kan finnes i skolens innhold og arbeidsmåter, og i forholdet mellom lærere og elever.

Helhet i opplæringen

Fylkeskommunen og kommunene er nå godt i gang med å implementere en strategi for arbeidet ut fra bestillingen hos Senter for praksisrettet utdanningsforskning (SEPU) v/Høgskolen i Hedmark. Prinsipper og prosedyrer for spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning er ment som en veileder til ledere i barnehager og skoler, men også til barnehage- og skoleeier for å sikre en mer enhetlig og systematisk praksis. I strategien presenterer SEPU blant annet en modell for pedagogisk analyse til hjelp i arbeidet. Anbefalingene bygger

på et helhetsperspektiv på undervisning og læring som ivaretar både den faglige, sosiale og personlige inkluderingen.

Innsats lønner seg

Fylkesmannen hadde før jul en avsluttende samling om implementeringen der alle kommunene presenterte hva de hadde gjort, hva de hadde lært, og hva de ville ta med videre i arbeidet med spesialundervisning. Systematisk arbeid preget de fleste av fremleggelsene. Fylkesmannen har også møtt lederne av PP-tjenestene i Telemark. De melder om utstrakt bruk av pedagogisk analyse ute på skolene i førtilmeldingsfasen, og at de selv er inkludert i dette arbeidet. Som kurven viser har andel elever med spesialundervisning hatt en markant nedgang de siste tre årene. Innsats lønner seg.

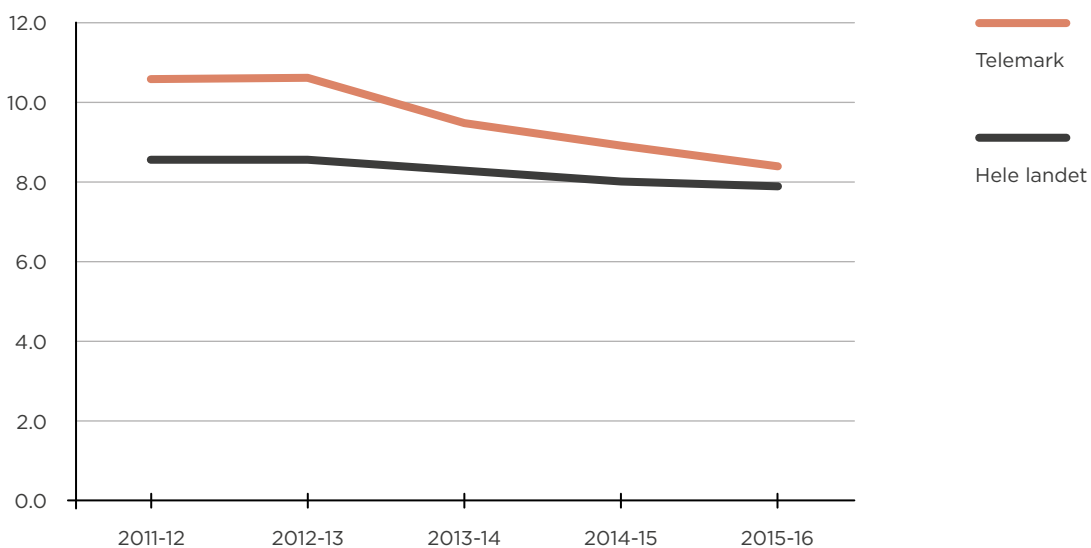
Kontaktperson

Berit Moen

fmtebmo@fylkesmannen.no

Andel elever med enkeltvedtak, totalt

Realfagskommunen Skien

Realfagskommuner finnes nå over hele landet – og Skien er en av dem.

Etter flere år med svake resultater til grunnskoleeksamen i matematikk, har Skien kommune satt inn tiltak for heve resultatene i matematikkfaget. Et karaktersnitt på 2,67 fikk kommunen til å erkjenne at: «Vi kan ikke forvente at våre elever skal gjennomføre videregående opplæring med et utgangspunkt i matematikk fra grunnskolen der karakteren er 1 eller 2. Vi vet hva forskning viser og hva som har betydning for elevers læringsutbytte, og på bakgrunn av evidensbaserte tiltak har barnehage – og skoleeier utarbeidet en handlingsplan i barnehage og skole».

Matematisk tekning

Skien kommune har en politisk vedtatt strategisk plan for oppvekst for perioden 2013-2023. Hovedmålsettingen i denne strategien er: «90 % av alle ungdommer i Skien kommune har fullført videregående opplæring på normert tid innen 2023». Kommunen har satt flere delmål for sine barnehager og skoler slik at man skal nå hovedmålsettingen. For barnehagene er delmålet i matematikk: «Gjennom lek og daglig aktivitet, skal personalet arbeide for å videreutvikle barnas evne til logisk matematisk tenking», og for skolene: «Eksamenskaraktersnitt i matematikk er 3,5».

For å nå disse delmålene skal alle ansatte i barnehager og skoler i kommunen ha et positivt barne-/elevsyn som legger til rette for:

- › å ha stor tro på barns/elevers potensiale til å lære
- › barna/elevene skal oppleve mestring
- › variert språk og riktig begrepsbruk
- › samarbeid er viktig
- › barna/elevene skal stå fram og argumentere for sine synspunkter
- › en oppgave kan ha flere riktige svar
- › matematikk/logisk matematisk tenking i hverdagen

Alle er med

Prosjektperioden i matematikk startet høsten 2013 med tiltak som var rettet mot 5.-10.klasseelever og lærere. Kommunen mener at tidlig innsats er viktig for barns utvikling og forståelse innenfor realfagene – og spesielt faget matematikk. 1.- 4. klasse ble derfor tatt med inn i prosjektet fra og med skoleåret 2014-2015. Med denne satsningen som grunnlag, søkte Skien kommune Utdanningsdirektoratet om å bli realfagskommune i perioden 2015-2016. Samtidig innlemmet kommunen også barnehagene i satsingen. Fra og med høsten 2015 er realfagssatsingen en del av hverdagen for alle barn i kommunale barnehager og skoler i Skien kommune.

Eksempler på tiltak som har
blitt innført til nå er:

- › fokus på digital kompetanse i matematikk gjennom programmene Kikora og GeoGebra
- › læringssløyfa – en strukturering av et læringsløp
- › økt bevissthet rundt lekser
- › fokus på ulike metoder for problemløsning
- › tidlig innlæring av algebra
- › utviklende læring

Hver enhet har en engasjert ressursperson som er motoren i arbeidet.

Kontaktperson

Jan Furumo

fmtejfu@fylkesmannen.no

Årsrapport fra fylkeslegen i Telemark

Sosial- og helseavdelingen hos Fylkesmannen behandler hvert år en rekke klagesaker, som gjelder både spesialisthelsetjenesten, kommunehelsetjenesten, barnevernet, den kommunale delen av NAV, og også andre saksområder. Vi har også gjennomført en rekke tilsyn, de fleste i form av grundig forberedte systemrevisjoner der vi møter opp og gjennomgår driften av eksempelvis en sykehusavdeling, et NAV-kontor, et kommunalt bestillerkontor eller andre steder. Klagebehandlingen og tilsynene våre er omtalt på annet sted i denne tilstandsrapporten.

En stor andel individsaker behandles også hvert år, blant annet saker om hvorvidt helsekravene for å kjøre bil er oppfylt, tvangsmedisinering i psykiatrien, søknader om separasjon og skilsmisse, om aske-spredning etter dødsfall, om navnebytte, fritt rettsråd og fri rettshjelp, og en rekke andre individsaker. Vi er også en viktig kontrollinstans når det gjelder vedtak om å gi tjenester under tvang, for eksempel til personer med demens eller psykisk utviklingshemming. I vår kontakt med tjenesteyterne legger vi vekt på at det mest mulig skal satses på tillitsskapende tiltak som gjør tvang unødvendig.

Det er god standard i både kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten i vårt fylke. Fylkesmannen er imidlertid bekymret for presset på Sykehuset Telemark HF når det gjelder kapasitet og ressurser. Budsjettet for Psykiatrisk klinikk er redusert gjennom flere år, og reduseres fortsatt. Fylkeslegen har ved flere anledninger de siste årene advart mot kuttene i psykiatrien, og får ofte henvendelser fra pasienter og pårørende som mener at det er alt for liten kapasitet for psykiatri og rusbehandling i helseforetaket. Vi er også bekymret for kapasiteten når det gjelder kroppslig (somatisk) helsehjelp i helseforetaket og har flere pågående tilsynssaker som gjelder overbelegg, kapasitetsproblemer og pasientkomplikasjoner i kirurgiske og indremedisinske avdelinger.

Fylkesmannen vil gi anerkjennelse til helseforetakets ledelse for den innsatsen de har gjort for at Helse Sør-Øst RHF skal legge et nytt strålesenter for kreftbehandling til Skien. Fylkesmannen støtter dette initiativet, og ser at kreftavdelingen og øvrig fagmiljø på sykehuset i Skien vil kunne etablere et slikt strålesenter på en meget god måte. Vi forventer at et eventuelt strålesenter i Skien også vil få positive ringvirkninger for andre deler av helsevesenet i fylket.

Helsestasjoner og skolehelsetjeneste

har for tiden et spesielt fokus i sosial- og helseavdelingen, og vi vil fortsette å prioritere rådgivning/veiledning og tilsyn som gjelder dette. Vi er også aktivt engasjert i kartlegging av kapasiteten i sykehjemmene i fylket, og ser at kapasiteten i dag er for liten. Vi følger med på utviklingen av velferdsteknologi, og kan gi råd og veiledning om dette. Høy prioritet hos oss har også et utviklingsarbeid der vi kartlegger og prøver ut hvordan pasienter, brukere og pårørende kan involveres mer ved tilsyn og klagebehandling. I første omgang gjør vi dette når det gjelder skolehelsetjeneste, tjenester til psykisk utviklingshemmede, og unge brukere av NAV.

Steinar Aase
Fylkeslege

Talenter for framtida gir resultater

Flere unge gjennomfører videregående opplæring. Det er utarbeidet konkrete planer for videre arbeid. Slik går Talenter for framtida-satsingen inn i sin siste fase.

I september 2016 inviteres det til en konferanse hvor erfaringene fra arbeidet med Talenter for framtida vil bli oppsummert. Flere elever i Telemark gjennomfører videregående skole

En viktig målsetting for samarbeidet om Talenter for framtida er å øke andelen unge som gjennomfører videregående opplæring. Statistikken går gradvis riktig vei og Telemark ligger nå litt over landsgjennomsnittet i gjennomføring av videregående opplæring.

Fraværet i skolen på vei ned

Elever med høyt fravær er overrepresentert i frafallsstatistikken viser forskning. Å redusere antallet elever med bekymringsfullt fravær i skolen har derfor vært et av fokusområdene i Talenter for framtida. Nye tall fra Skien kommune viser nå at antallet elever med fravær over 5 prosent i grunnskolen er mer enn halvert over de siste tre årene. De øvrige kommunene i Grenland har hatt vanskeligheter med å ta ut statistikk over fravær på kommunenivå.

I de videregående skolene i Telemark er fraværet svakt på vei ned.

Mange tiltak i kommunene og fylkeskommunen

Høyskolen i Sørøst-Norge har kartlagt resultatet av de tre første satsingsområdene i Talenter for framtida. Rapporten viser at kommunene i Grenland har arbeidet med 125 tiltak innenfor de tre satsingsområdene. Fylkeskommunen har også utarbeidet egne tiltak, blant annet en handlingsveileder for å følge opp fravær; *Tett På*.

Fokus på tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid

Våren 2015 gjennomførte kommunene i Grenland en spørreundersøkelse om praksis og kunnskap knyttet til utsatte barn og unge. Resultatet av undersøkelsen viste at det er behov for å styrke tidlig innsats og tverrfaglige samarbeid om barn og unge. Samtidig viser en rapport fra Riksrevisjonen at unge som slutter i videregående skole i Telemark får for liten oppfølging og at det er behov for tettere samarbeid mellom Oppfølgingstjenesten og Nav.

Kommunene har derfor fått tilbud om å ta i bruk en modell for tverrfaglig samarbeid; Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) utviklet av Helsedirektoratet. Skien kommune har vært en av åtte pilotkommuner på landsbasis som har utviklet BTI-modellen. Skien har bidratt med å dele sin kunnskap og erfaring om BTI med de øvrige kommunene i Grenland.

Elever i videregående skole i Grenland gir innspill til hva som bør gjøres for å redusere fraværet i skolen.

Økt oversikt og kompetanseutvikling

Alle kommunene har nå utarbeidet en tjenesteoversikt over innsatser for utsatte barn og unge.

I samarbeid med Kompetansesenter for Rus, region sør iverksettes det et opplæringsprogram for å styrke kompetansen om tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid. De to første kommunene; Siljan og Porsgrunn, starter opp programmet i siste halvdel av 2016.

Resultatet fra satsingsområdene Tidlig innsats og Tverrfaglig samarbeid vil bli lagt fram på konferansen i september.

Utfordringer til kommunen/fylkeskommunen:

- › Kommunene bør ta i bruk systemer som gjør det mulig å følge med på fraværutviklingen i grunnskolen
- › Tiltakene innenfor Talenter for framtida-samarbeidet bør følges opp og evalueres i årene fremover.
- › Elever som slutter i videregående opplæring må fanges opp tidligere og gis tettere oppfølging

Fortsatt samarbeid i Grenland

Gjennom Talenter for framtida har vi etablert et godt og konstruktivt samarbeid om utsatte barn og unge i Grenland. Det er ønskelig at dette samarbeidet videreføres etter at arbeidet med de fem satsingsområdene er sluttført.

Talenter for framtida - En felles satsing på utsatte barn og unge i Grenlandsregionen.

Hovedmålsetting:

Gjennom felles satsing på forebyggende arbeid, tidlig innsats og økt samarbeid, skal vi bidra til at flere unge gjennomfører skolen og blir kvalifisert for arbeidslivet.

5 felles satsingsområder:

- › Foreldresamarbeid (2012-2013)
- › Gode overganger (2012-2013)
- › Færre på passive ytelser (2014)
- › Tidlig innsats (2015-)
- › Tverrfaglig samarbeid (2015-)

Deltagere:

Siljan, Drangedal, Kragerø, Bamble, Porsgrunn og Skien kommuner, samt NAV Telemark, fylkeskommunen og Fylkesmannen i Telemark.

Kontaktperson

Elisabeth Holte

fmteeho@fylkesmannen.no

Har du rett til ratt?

I 2015 tilrådte Fylkesmannen at førerretten ble tilbakekalt i 476 saker. Fra 1. juli kommer det innskjerping av dispensasjoner, og disse reglene skal gjelde fra 1. oktober.

Totalt behandlet Fylkesmannen i Telemark 1 442 førerkortsaker i 2015. Av disse dreide 743 saker seg om dispensasjon, mens 699 gjaldt rådgivning og ulike tilrådinger. I 476 saker tilrådte Fylkesmannen overfor politiet at førerretten ble tilbakekalt.

Helsekrav

For å ha rett til å føre motorvogn i Norge, må man oppfylle helsekrav fastsatt i førerkortforskriften. Bestemmelsene er til dels skjønnspregede. De som ikke oppfyller helsekravene, kan søke Fylkesmannen om dispensasjon. I senere år har fylkesmennene årlig fått rundt 15 000 søknader om dispensasjon. Helsekravene er utformet slik at i en del sykdomsgrupper får opptil 90 prosent søknaden om dispensasjon innvilget, basert på retningslinjer fra Helsedirektoratet.

Førerkortforskriftens Helsekrav foreslås endret slik at de fleste førere som i dag får dispensasjon, vil oppfylle helsekravene. Samtidig blir muligheten til å få dispensasjon fra de nye helsekravene sterkt begrenset. Forslaget til nye bestemmelser tar utgangspunkt i hvilke helsekrav som må være oppfylt for å redusere risikoen for ulykker i trafikken fremover. Endringene trer i kraft i oktober.

Eldre og førerkort

Eldre utgjør en økende andel av befolkningen, og det er stadig en større andel eldre enn tidligere som har førerkort og har kjørt bil i mange år. Bilen har dekket

deres mobilitetsbehov og slik ønsker de å ha det også i alderdommen så lenge helse og økonomi tillater det. Mestring av hverdagen gir økt livskvalitet. Samtidig har trafikkbildet blitt mer utfordrende.

Antallet ulykker med eldre er ikke spesielt høyt, men i forhold til antall kjørte kilometer er det bare de aller yngste aldersgruppene som ligger høyere. Ulykker med eldre trafikanter får generelt også et mer alvorlig utfall enn ulykker der yngre trafikanter er involvert. Dette på grunn av nedsatt tåleevne. Det er grunn til å anta at økningen i antall eldre bilister vil kunne få som konsekvens en økning også i antall trafikkulykker.

Strengere for eldre

Spørsmålet om førerkortinnehavers helse gjelder for alle aldersgrupper, men de helsemessige utfordringer vil slå sterkere ut jo eldre man blir. Dette, sammenholdt med etterkrigsgenerasjonens store, kommende volum av eldre, har også forvaltningsmessige konsekvenser i form av kapasitet i helse-tjenesten og i forvaltningen.

Fra fylte 75 år kreves full helseattest som skrives ut for inntil 3 år, og fra fylte 78 år for inntil 2 år. Hver gang man må ha ny helseattest, må også førerkortet fornyes, men uten prøve. Kravet om full helseattest og utstedelse av nytt førerkort fra 75 år fører til økt arbeid med denne aldersgruppen.

Foto: Fylkesmannen
i Telemark

Tre etater har ulike roller

Det er tre sektorer som utgjør forvaltningen i førerkortsaker; helsetjenesten, Statens vegvesen og politiet. Fastlegene utsteder helseattest, eventuelt med støtte i spesialisterklæringer. Dispensasjoner håndteres av fylkesmannen (fylkeslegen) som ved behov også har anledning til å bestille vurderingsprøve hos Statens vegvesen som et supplement til den medisinske undersøkelsen. Politiet har en rolle først og fremst når førerkortet skal inndras av helsemessige eller andre årsaker. Hvis alle forutsetninger er til stede, kan Statens vegvesen utstede nytt førerkort.

Eldreboom bak rattet

Statistisk sentralbyrå (SSB) har fremskrevet den norske befolkningen til 2060. Den viser at vi går fra å være om lag 5,1 millioner mennesker i Norge i 2014 til 6,1 millioner i 2030. I dette tidsrommet ventes det at andelen personer 65 år eller eldre øker fra 14,7 til 20,9 %. Antallet som årlig blir 75 år vil doble seg de neste 20 årene, fra under 30 000 i dag til nesten 60 000. Dette vil kunne stille nye krav til transportsystemet, både til kjøretøy, komfort, informasjon, vegsystem og kollektivtransport.

Typiske «eldreulykker»

Analyse av trafikkulykker med eldre viser at de mest typiske ulykkene som eldre bilførere er overrepresentert i er:

- › Kryssulykker, spesielt venstresving inn på kryssende veg der den eldre har hatt vikeplikt og enten ikke har sett kryssende kjøretøy eller har feilvurdert avstand og fart
- › Utforkjøringsulykker og møteulykker
- › Påkjøring av fotgjenger
- › Påkjøring bakfra
- › Kjøring i feil kjørebane

Legemidler og rusmidler

Trygg kjøring av motorkjøretøy forutsetter at man kontinuerlig er i stand til å bedømme trafikken på en riktig måte samt i stand til å reagere adekvat på forandringer i trafikkbildet. Det skal ikke være nedsatt dømmekraft eller redusert årvåkenhet på grunn av bruk av legemidler eller rus.

Noen er alkoholavhengige eller har et så høyt alkoholforbruk at det skader indre organer, også hjernen. En skadelig bruk av alkohol gjennom mange år kan føre til alkoholrelaterte plager som gangvansker, leversvikt og kognitiv svikt (svikt i de overordnede hjernefunksjonene). Høyt forbruk eller misbruk av rusmidler gir også store personlige, familiære og sosiale problemer. Bivirkninger av alkoholbruk bidrar også til å øke effekten av andre aldersrelaterte sykdommer. Eldre kan ha lavere toleranse for alkohol og alkoholbruk

kan gi akutt forgiftning og akutt forvirring (delir). Mange eldre har et høyere alkoholforbruk enn de yngre.

Kontaktperson

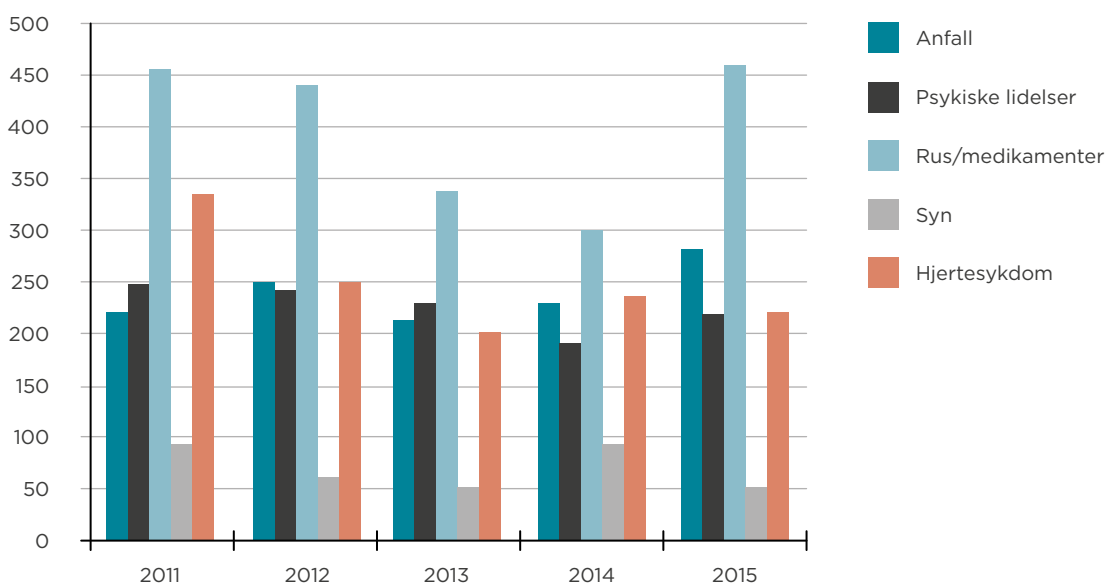
Ellen Bang Andersen
fmteeba@fylkesmannen.no

Svært mange eldre bruker flere legemidler (se diagrammet under). Fysiologiske aldersforandringer, konsekvenser av økt sykелighet og praktiske vansker knyttet til medisineren gjør at legemiddelbehandling av eldre pasienter er spesielt vanskelig. Samtidig bruk av mange legemidler innebærer økt bivirkningsrisiko og større fare for legemiddelinteraksjoner.

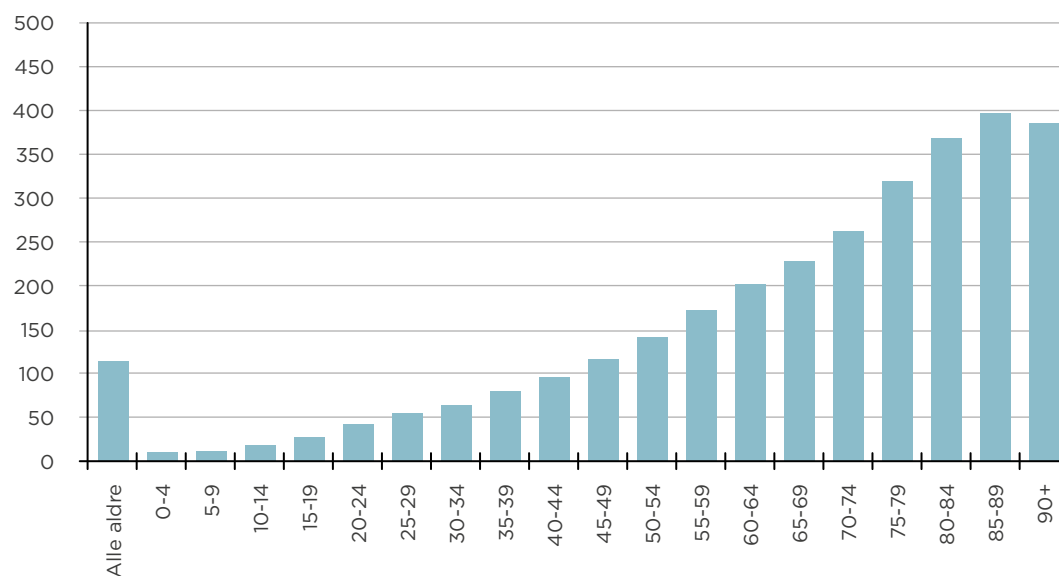
De fleste legemiddelrelaterte problemene er knyttet til bruk av midler mot psykiske lidelser. Det kan være i form av interaksjoner mellom forskjellige typer psykofarmaka eller bruk av psykofarmaka med stor risiko for bivirkninger. Det kan også være at doseringen er for høy eller at behandlingen kontinueres selv om indikasjonen ikke lenger er til stede.

Kilde: Rapport om eldre og førerkort utarbeidet av Vegdirektoratet, Helse- og Politi i februar 2015.

Utviklingen i førerkortsaker fordelt på utvalgte symptomer

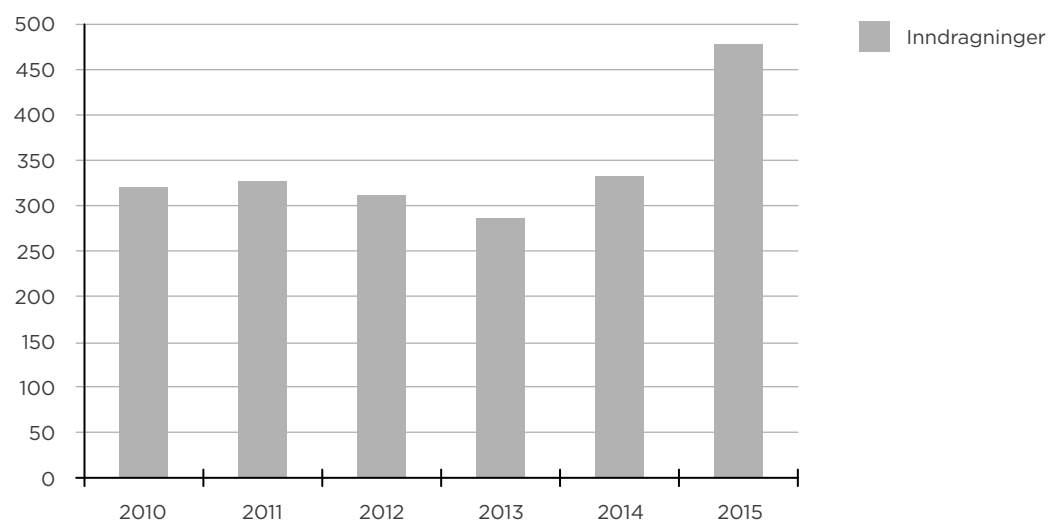

Forbruk av definerte døgndoser av legemidler etter alder

(Kilde: Statens legemiddelverk/Reseptregisteret)

Tilrådning om inndragning 2010-2015

Topper fortsatt pillestatistikken

Telemark har gjennom mange år vært i landstoppen for forbruk av vanedannende legemidler. Vi ligger fortsatt der.

Vanedannende medisiner vil si sterke smertestillende, sovemidler og beroligende midler av benzodiazepin-typen. De siste tallene fra Reseptregisteret viser fortsatt høyt forbruk av beroligende midler og sovemidler. Vi ligger fortsatt ca. 25 % høyere enn landsgjennomsnittet i utleverte doser. Vi ligger også på landstoppen når det gjelder utskrivning av beroligende midler til pasienter i legemiddelassistert behandling av ruslidelse (LAR). Når det gjelder sterke smertestillende midler ligger vi imidlertid omtrent på landsgjennomsnittet.

Mest kvinner

Mønsteret for hvem som bruker de vanedannende midlene er det samme i Telemark som i resten av landet; det er kvinner mer enn menn og økende med alder for begge kjønn. Siden bivirkninger som konsentrasjonsvansker, hukommelses-
svikt, ustøhet og nedsatte kognitive funksjoner ellers øker med alderen, er ikke dette ønskelig.

En annen bivirkning er avhengighet: virkningen avtar med tiden og man blir abstinent selv om man står på samme dose som før. Abstinensen for beroligende midler minner sterkt om symptomene man bruker midlene mot; angst, uro og søvnløshet.

Fare i trafikken

Dessverre avtar ikke bivirkningene slik virkningen gjør, men man venner seg til dem og oppfatter ikke lenger at man har bivirkninger. Praktiske studier viser at pasienter som bruker vanedannende midler, ikke oppfatter at de er påvirket. Likevel har de klart nedsatte kognitive funksjoner og kan være trafikkfarlige sjåfører akkurat som promillekjørere, selv med bruk av moderate doser. Det er derfor stort fokus på bruk av vanedannende legemidler og førerkort. I Telemark har både fastleger, Sykehuset Telemark og Borgestadklinikken hatt kurs hvor førerkortforskriftens helsekrav og midler som påvirker kjøreevnen har vært blant temaene. Målet er at færre sjåfører skal kjøre bil mens de er påvirket av medisiner som kan utgjøre en trafikkfare.

Noen ganger er tvang nødvendig

Helse- og omsorgstjenester kan bare gis til pasienter og brukere som samtykker til å motta tjenestene. Men av og til må det gjøres unntak.

Overfor enkelte pasient- og brukergrupper er dette ikke tilstrekkelig. Helselovgivningen har derfor bestemmelser om at det i visse tilfeller kan benyttes tvang.

Fylkesmannen i Telemark har i egenskap av tilsynsmyndighet og klageorgan som en av sine oppgaver å undersøke bruk av tvang i helse- og omsorgstjenesten i fylket. Aktuelle grupper er pasienter i psykisk helsevern, pasienter som mangler samtykkekompetanse, personer med psykisk utviklingshemming, personer med rusmidelmisbruk, og barn. Lovens regulering av tvangsbruk er ulik for de enkelte pasient- og brukergrupper. I Fylkesmannens praksis er det spesielt tre områder dette gjelder:

Tvang i psykiatrien

Psykisk helsevernlov regulerer etablering og gjennomføring av tvungent psykisk helsevern. Tvang i psykiatrien kan forekomme i ulike former. Kontrollen med at tvungent psykisk helsevern utøves i overensstemmelse med loven, føres primært av Kontrollkommisjonen. Når det gjelder behandling uten pasientens samtykke, er det Fylkesmannen som er klageinstans. Tiltak som kan påklages til Fylkesmannen kan være enten behandling med legemidler uten pasientens samtykke, eller tvangsernæring for pasienter med spiseforstyrrelse. Fylkesmannen avgjorde i 2015 38 slike klager, mens tilsvarende tall for 2014 var 49. Begge år var det kun to av klagene som medførte at tvangsvedtakene ble endret helt eller delvis.

Kapittel 4A – sakene

Betegnelsen «4A-saker» refererer seg til kapittel 4A i Lov om pasientrettigheter som Pasient- og brukerrettighetsloven het i 2009 da dette kapittelet ble tilføyd. De nye reglene omhandler helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelpen. Behandling av psykiske lidelser omfattes ikke av reglene. Fra ikrafttreddelsen i 2009 har de nye bestemmelsene vært et viktig verktøy for å gi økt rettssikkerhet til sårbare pasienter hvor man tidligere måtte støtte seg på ulovfestede yrkesetiske retningslinjer. Fylkesmannens rolle i disse sakene er å motta kopi av alle tvangsvedtak og å føre kontroll med at disse er i overensstemmelse med loven. Fylkesmannen er også klageinstans for slike tvangsvedtak, men i disse sakene blir det sjelden snakk om klage. Antall avsluttede saker i 2015 hos Fylkesmannen i Telemark var 196. Til sammenligning var det 107 avsluttede saker i 2014. Økningen i saksmengden viser både at dette er et viktig saksområde og at reglene i kap. 4A etter hvert blir bedre kjent i helsetjenesten. De tiltak som tvangsvedtakene omhandler, er svært forskjellige og tilpasset for den enkelte pasient. De oftest forekommende tiltak er tilbakehold i institusjon, bevegelsehindrende tiltak og bruk av reseptbelagte legemidler.

Elever i videregående skole i Grenland gir innspill til hva som bør gjøres for å redusere fraværet i skolen.

Foto: Scanpix

Psykisk utviklingshemming

Reglene i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester kap. 9 har til formål å hindre at psykisk utviklingshemmede utsetter seg selv eller andre for vesentlig skade, og å forebygge og begrense bruk av tvang. Fylkesmannens rolle er bl.a. å overprøve alle vedtak om skadeavvergende tiltak i gjentatte nødssituasjoner og tiltak for å dekke brukerens grunnleggende behov for mat og drikke m.m. Slike tiltak ble i 2015 overprøvd av Fylkesmannen for i alt 36 personer fordelt på 14 telemarkskommuner.

Mange klagesaker på bordet

I 2015 behandlet Fylkesmannen i Telemark 107 klagesaker og en rekke klager på mottatt helsehjelp og sosiale tjenester.

Helseklagene kan for eksempel gjelde både en fastlege og legevakta i én og samme kommune. Saksbehandlingstiden for disse sakene hos oss var under 5 måneder i 66% av sakene. Kravet fra Statens helsetilsyn er at minst 50% av sakene skal være avsluttet innen 5 måneder. I 2015 behandlet vi også 77 rettighetsklager som gjaldt helse/omsorg, det vil si saker der klageren mente at han eller hun ikke hadde fått oppfylt sine pasientrettigheter etter loven. Et eksempel på rettighetsklage er at man har søkt om plass på sykehjem men fått avslag i kommunen. Hvis man klager på avslaget og kommunen fastholder sitt vedtak, er Fylkesmannen klageinstans. Det finnes mange andre typer av rettighetsklager også, for eksempel klager som gjelder påstått brudd på taushetsplikten. Også for rettighetsklagene klarte vi i 2015 å oppfylle kravene til saksbehandlingstid.

Tidkrevende

Både tilsynsklagene og rettighetsklagene krever vanligvis en del tid, fordi de ulike partene skal uttale seg skriftlig og vi skal innhente journaler og annen dokumentasjon, pluss at klagerne har rett til en sluttkommentar før saken avgjøres. Dette sammen med vår egen saksbehandling og at partene skal innrømmes passende svarfrister, gjør at sakene nødvendigvis må ta noe tid. Klager på helsehjelp er ofte komplekse, særlig de som gjelder behandling på sykehus. Av de 107 tilsynsklagene

om helsehjelp som vi behandlet i 2015, var det 63 som gjaldt virksomheter (sykehus, kommune m.m.). De øvrige gjaldt personer, flest leger men også sykepleiere og annet helsepersonell. I noe over halvparten av alle tilsynsklagene konkluderte vi med at det forelå ett eller flere brudd på helselovene. I 14 av sakene ble lovbruddene vurdert som så alvorlige at vi sendte sakene videre til Statens Helsetilsyn for vurdering av reaksjon mot person eller virksomhet.

NAV og barnevern

I 2015 behandlet vi også en rekke klagesaker som gjaldt barnevern og sosiale tjenester i NAV. Det er grunn til å legge vekt på at i forhold til antallet mennesker som arbeider i helse- og omsorgstjenestene og i barnevernet og NAV, og i forhold til antall behandlinger og publikumskontakter pr år, er det nokså få klagesaker som kommer til Fylkesmannen. Disse velferdstjenestene holder i hovedsak god kvalitet i vårt fylke. Det hender likevel at det blir begått feil, eller at enkeltmennesker ikke får oppfylt de rettighetene de har etter loven. I slike saker har Fylkesmannen en viktig funksjon med å overvåke rettssikkerheten.

Revisjon og tilsyn

I 2015 utførte Sosial- og helseavdelingen en rekke tilsyn, for det meste tilsynsbesøk med fullstendige, varslede systemrevisjoner. Det ble imidlertid også gjennomført noen

Et eksempel på rettighetsklage er at man har søkt om plass på sykehjem men fått avslag i kommunen.

Foto: Shutterstock

uvarslede tilsynsbesøk i helsevesenet. Vi utførte tilsyn svarende til 16 systemrevisjoner med helsevesenet, dessuten systemrevisjon og en rekke egenvurderingstilsyn i barnevernet, systemrevisjon og mange egenvurderingstilsyn med NAV, videre et stort antall individtilsyn i barnevernet og stedlige tilsyn i boliger for psykisk utviklingshemmede. Tilsynsbesøkene med

forarbeid og etterarbeid legger beslag på en stor del av kapasiteten på Sosial- og helseavdelingen. Ved press på velferdstjenestene opplever vi noen ganger at ansatte, pasienter/brukere og pårørende henvender seg til oss og ønsker at vi skal komme på tilsyn for å vurdere om driften er forsvarlig og i henhold til lovens krav.

Skjerper skolehelsetjenesten

Regjeringen ønsker en økt satsing på forebyggende arbeid blant barn og unge, og prioriterer skolehelsetjenesten. Ikke alle kommunene har fulgt opp.

Kommunene fikk styrket overføringene til skolehelsetjeneste og helsestasjoner i fjor. Fylkesmannen følger opp.

Foto: Lillian Olsen Opedal

Helse- og omsorgsminister Bent Høie sier: «Hvis vi klarer å forebygge fysisk og psykisk sykdom hos barn på et tidlig tidspunkt, vil dette ha stor betydning for resten av livene deres. Lavterskeltilbud som helsestasjon og skolehelsetjeneste er svært viktige i dette arbeidet. Ingen annen helsestjeneste når så stor andel av sin målgruppe.»

Frie inntekter

For å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten, ble kommunens frie inntekter styrket med 180 millioner kroner i 2014, og ytterligere 200 millioner i 2015. Fylkesmannen i Telemark ønsker å følge opp regjeringens satsing på dette området, og har i 2014 og 2015 undersøkt hvordan kommunene i Telemark har benyttet disse midlene.

Tre kommuner reduserte

Den tilbakemeldingen som Fylkesmannen har mottatt, viser at 6 kommuner styrket helsestasjons- og skolehelsetjenesten i 2014, mens 2 kommuner reduserte driften. I 2015 var det 6 kommuner som styrket tjenesten, mens 3 kommuner reduserte driften. En av kommunene reduserte driften i 2014, for så å øke tilsvarende i 2015. Ingen av kommunene som økte ressursinnsatsen i 2014, reduserte i 2015. Til sammen ser vi at 7 av kommunene i Telemark prioriterte å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten, med totalt 6,25 årsverk over to år. Av disse var det 4 kommuner som styrket tjenesten både i 2014 og 2015. Vi ser at

det er de større kommunene som i hovedsak øker sin ressursinnsats i helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Flere små kommuner begrunner sin manglende satsing, eller reduksjon, med en nedgang i barnebefolkning. Nedgang i fødselstall er en utfordring vi ser i mange av kommunene i Telemark.

Fylkesmannen har i sin satsing på skolehelsetjenesten gjennomført tilsyn med to kommuner i 2015. Det ble avdekket avvik i begge tilsynene. Avvikene handlet om mangler ved styringssystem og faglig kvalitet.

Fortsetter med skolen

I den videre satsingen vil Fylkesmannen gjennomføre flere tilsyn med skolehelsetjenesten. Når det gjelder 2016 vil vi ha økt fokus på brukermedvirkning. Det vil si at FAU og elevråd vil få tilsendt et spørreskjema, og vil bli forespurt om å svare på spørsmål angående skolehelsetjenesten. Gjennom økt brukerinvolvering, ønsker Fylkesmannen å forbedre kvaliteten på tilsyn med skolehelsetjenesten.

Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/200-millioner-til-helsestasjonene-og-skolehelsetjenesten/>

Noen av tallene fra 2014 er endret i oversikten for 2015, da noen kommuner har endret sine tall for 2014.

Økning i separasjoner

I 2015 er det gitt 390 separasjonsbevillinger og 290 skilsmissebevillinger i Telemark.

Det er en økning i antall separasjonsbevillinger og en nedgang i antall skilsmissebevillinger.

År	Separasjoner	Skilsmisser
1995	520	373
1996	407	415
1997	474	358/1*
1998	470	313
1999	519	386
2000	584/2*	367
2001	547	476/1*
2002	548	461
2003	506	386
2004	565/3*	464/1*
2005	490/1*	412/2*
2006	457	465/3*
2007	470	372
2008	486	426
2009	447	421
2010	448	422
2011	450	385
2012	335	374
2013	385	330
2014	368	354
2015	390	290

*Gjelder partnerskap

I sekelskiftet separerte 586 par seg. I 2015 var tallet 390.

Havet – sted for askespredning

I 2015 har Fylkesmannen i Telemark innvilget 60 søknader om askespredning. Det er 7 færre søknader enn i 2014.

Askespredning tillates i øde områder i høyfjellet og ut mot åpent hav. Foto: Elin Andresen Fossum

I Telemark er det gitt flest tillatelser i havområdene utenfor Langesund og Jomfruland. I høyfjellet er det gitt flest tillatelser på Hardangervidda og i områdene ved Gaustatoppen.

Grunnen til at en søknad blir avslått er at det ønskede sted ikke egner seg for askespredning. Antall søknader om askespredning Fylkesmannen i Telemark har behandlet:

Søknad om askespredning skal sendes til Fylkesmannen i det fylket spredningen ønskes utført. Søknaden må inneholde navn, fødselsnummer og eventuelt dødsdato, samt ønsket sted for askespredning, så presist angitt som mulig. Ved lokal plass bør ønsket sted avmerkes på et vedlagt kart. Søknadsskjema ligger på vår hjemmeside, eller det kan fås ved henvendelse til Fylkesmannens kontor.

Da ordningen ble etablert i 1997 måtte folk som ønsket askespredning skrive dette i et testament eller en erklæring og overlate til pårørende å søke om askespredning. 1. juli 2001 ble loven endret, slik at nå kan folk søke om askespredning før sin død.

I utgangspunktet tillates askespredning i øde områder i høyfjellet og ut mot åpent hav. Spredning av aske kan også tillates i øde skogsområder, men langt fra bebyggelse, drikkevannskilder og der folk ferdes. Spredning ved egen hytte eller i egen hage er ikke tillatt.

1997	4
1998	11
1999	7
2000	8
2001	4
2002	21
2003	33
2004	25
2005	25
2006	25
2007	38
2008	30
2009	44
2010	30
2011	40
2012	53
2013	63
2014	67
2015	60

Tilbake til et verdig liv

Kvalifiseringsprogrammet retter seg mot mennesker med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne. Tiltaket skal fremme overgang til arbeid og bekjempe fattigdom.

Veien kan være lang tilbake til arbeid og bedre økonomi.

Foto: Scanpix

Alle som søker og som fyller vilkårene for deltakelse, skal tilbys et individuelt tilpasset program fra NAV-kontoret.

Nedgang i Telemark

Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at det på landsbasis har vært en liten økning i antall deltakere i Kvalifiseringsprogram fra 2014 til 2015. I Telemark derimot har det vært en nedgang, fra 239 deltakere i 2014 til 204 i 2015. Av de rundt 3.074 personene på landsbasis som gjennomførte eller planmessig avviklet KVP i løpet av 2015 gikk 42 prosent til arbeid (heltid eller deltid, med eller uten lønnstilskudd) og 21 % til økonomisk sosialhjelp. Tilsvarende tall for Telemark var 37 prosent og 24 prosent.

Rammetilskudd

Kommunenes merkostnader med kvalifiseringsprogram er finansiert med de statlige overføringene som er innlemmet i kommunenes rammetilskudd.

Rapporter og følgeevaluering tyder på at de fleste som deltar i kvalifiseringsprogrammet opplever bedre økonomi, økt mestring og livskvalitet. Frisch-sentret har gjennomført effektevaluering og denne indikerer også på at deltakelse i kvalifiseringsprogrammet øker sjansen for å komme i arbeid.

Et år for besøk og utmerkelser

I 2015 hadde vi to offisielle, kongelige besøk i Telemark. Denne gangen var det Drangedal og Skien som var vertskap.

9. september valgte H.K.H. kronprins Haakon å besøke Skogmo videregående skole i Skien i arbeidet med *Global Dignity Day*. Kronprinsen har i mange år vært pådriver og hovedveileder under arrangementet som retter seg mot 1.klassingene i videregående skole. Over 300 elever på Skogmo jobbet sammen en hel dag under temaet verdighet. Det er andre gangen kronprinsen besøker Telemark i anledning dette arrangementet.

27. oktober var det H.M. Kong Harald sin tur. Han ankom Drangedal med Sørlandsbanen i strålende solskinn og ble møtt av alle barna fra barnehage og grunnskole i bygda, som syngende tok ham i mot på stasjonen. Kongen kjørte snutebuss til bygdetunet, der han fikk møte representanter fra de frivillige i Drangedal, før ferden gikk videre til Gjerstad.

Fra H.K.H kronprins
Haakons besøk på
Skogmo videre-
gående skole.

Foto: Anne Spånem

Fra H.M.Kong Haralds
besøk i Drangedal.
Kongen ankom med
toget og tilbrakte
glade timer sammen
med bygdefolket.

Kongen kjørte
til og med den
gamle snutebussen
Kjosens-Drangedal
under besøket.

Foto: Anne Spånem

Ikke mindre enn 37 minnemedaljer for innsats under 2. verdenskrig ble delt ut i fjor, i forbindelse med 70-års-markeringen av freden. Her fra seremonien på Rjukan 8. mai.

Foto: Anne Spånem

Medaljer

I 2015 var det 75 år siden krigsutbruddet i Norge og 70 år siden frigjøringen. I den forbindelse ble det delt ut 37 medaljer til gjenlevende veteraner. Fra og med i år utvides ordningen til å gjelde alle veteraner til norske, militære operasjoner.

Fylkesmannen i Telemark mottok fem søknader om Kongens Fortjenstmedalje i fjor. Kongeparets årlige Afternoon Tea på Slottet, en gammel tradisjon etter Dronning Maud, hadde fire ildsjeler over 67 år fra Telemark som gjester i 2015. De fire var Bjørn Myhre, Tinn, Ingebjørg Vaagen, Skien, Inger Marie Laukelid, Porsgrunn og Jon Ingebretsen, Kviteseid.

Det er Fylkesmannens oppgave å formidle ønsker om kongelige besøk og æresmedaljer videre til rette vedkommende.

HER ER FYLKESMANNEN I TELEMARK

Fylkesmannen er statens representant i Telemark. Vi har avdelinger for barn, utdanning og vergemål, landbruk, miljøvern og forurensning, sosial og helse, kommuneøkonomi, samfunnssikkerhet og beredskap.

–

STABEN

Kommuneøkonomi og arbeid tilknyttet kommunal modernisering og omstilling. Samordning. Avdelingen for samfunnssikkerhet og beredskap er også plassert i stab.

SOSIAL- OG HELSEAVDELINGEN

Fylkesmannen gir råd og er tilsynsmyndighet og rådgiver overfor nasjonale, regionale og lokale myndigheter, til helsepersonell og innbyggere. Fylkesmannen følger også opp lov om sosiale tjenester og barnevern.

UTDANNINGS- OG VERGEMÅLSAVDELINGEN

Informerer, fører tilsyn og veileder om nasjonal barnehage- og utdanningspolitikk og påser at lover og regelverk følges. Den skal forvalte spesielle tilskuddsordninger innenfor skole- og barnehageområdet. Det tidligere overformynderiet, nå vergemål, er under denne avdelingen.

MILJØVERNAVDELINGEN

Miljøvern er et omfattende fagfelt som dekker alt fra arealforvaltning og forurensning til naturmangfold og forvaltning av fisk og vilt. Fylkesmannen skal bidra til å gjennomføre den nasjonale miljøvernpolitikken.

ADMINISTRASJONEN

Enheten har ansvar for fem fagområder: arkiv, ekspedisjon, IKT, personal og økonomi.

–

Møt oss på Facebook og Twitter og på www.fylkesmannen.no/telemark

KONTAKT

Trenger du mer informasjon om Fylkesmannen i Telemark? Kontakt kommunikasjonssjef **Anne Spånem** på tlf 35 58 61 13 / 97 70 03 91 eller på mail fmteasp@fylkesmannen.no

Anne Spånem
Kommunikasjonssjef

Sosial- og helse, landbruk, miljøvern, utdanning, vergemål,
barnehager, kommuneøkonomi, beredskap, samordning

Fylkesmannen i Telemark

Telefon: 35 58 61 10
E-post: fmtepost@fylkesmannen.no
Postadresse: Postboks 2603, 3702 Skien
Besøksadresse: Gjerpensgate 14, 3716 Skien
Org. nor 974 762 684
